

زینب حبیبری

مؤلف :

Ketabton.com

پوهندوی نور احمد شاکر

۱۳۵۰

دغه ڪتاب دوز مې مجلې د ۱۳۵۰ كال د لو مړي
اودوهمې گڼې په بدل ڪي چاپ شوي دي .

د ڪتاب د بين المللي ڪال په مناسبت

زینب حبیبی

مؤلف :

پوهندوی نور احمد شاگر

۱۳۵۰

فهرست

مخ	مضمون
۱	لومری خبری
۵	ژبپوهنه اودهغې خانګي
۶	ژبه اولیک
۸	د انسان صوتي غړي
۱۰	د آوازونو وتونځي
۱۳	د آوازونو ډولونه
۲۵	فونیتیکس او فونیمیکس
۲۸	فونیم
۳۱	مورفیم
۳۶	مورفو فونیمیکي بدلون اودهغه ډولونه
۴۱	دیوې ژبې د مورفیمونو د معلومولو او بېلولو لارې
۵۶	لهجوي اطلس
۶۷	د لهجوي اطلس اصطلاحات
۷۰	یادونه
۷۲	ماخذونه

لومړۍ خبرې

په اوسني نړۍ کې د ژبې پوهان په دې عقیده دي چې که سړی وغواړي چې یوه ژبه په داسې توګه تدریس کړي چې شاګرد په لږ وخت کې هغه ژبه زده کړي نو د اوس وړې ده چې دغه ترتد ریس، هم د شاګرد د مورنۍ ژبې او هم د هغې ژبې چې شاګرد یې زده کول غواړي فونیمې او مورفیمې تجزیه وکړي او د دغود واک وژبو. ساختمان او جوړښت او نور خصوصیات په صحیح ډول سره څرګند کړي، وروسته د دغود واک وژبو د ساختمان د مقایسې او پرتلې له مخې د هغوی د ساختمان توپيرونه معلوم کړي.

دا ځکه چې هر کله چې سړی کومه ژبه زده کوي، ځکه چې دی دخپلې ژبې له ساختمان سره له کوچنیوالي څخه عادت لري نو که څه هر دی په دې وپوهېږي چې دده مورنۍ ژبه او د ابله ژبه د جوړښت له مخې توپیر سره لري خو بیا هم دخپل عادت له مخې هغه مطالب چې په نوې ژبه کې یې ادا کوي دخپلې ژبې د جوړښت له مخې

ترتيبوي . او ترخوچه د ژبي شاگرد و دغو توپيرونو ته متوجه نسي او په دغه خبره
کي بڼه مشق او تهرين ونکړي ، دنوي ژبي دا استعمالولو په وخت کي په دغو برخو کي
تل غلطيو وا شتبا ه گانوسره مخامخ کيږي .

د بېلو بېلو ژبو ويونکي د يوې ټاکلي ژبي په نږدې کچه کي بېل بېل
مشکلات لري . که يوانگريزي ژبي او يوډيري ژبي وغواړي چه پښتو نږدې کړي ، د دوي
مشکلات سره يوشی ندي . د مثال په توگه د پښتو د دې دوو جملو (نږه وړو دى -
خوږم ، ما وړو دى و خوره) په نږدې کچه کي پرته له فونيمي مشکلاتو څخه انگريزي
ژبي دوه مشکله لري : يو دا چه دده په ژبه کي فعل د نوم وړو جملو په پای کي نه راځي ،
بل دا چه په انگريزي کي د واحد متکلم له پاره په فاعلي حالت کي يوازې يوضهير (I) موجود
دى . مگر په پښتو کي دوه ضهيرونه (نږه ، ما) استعمال کيږي او دغه هر ضهير د استعمال
ټاکلي او مشخص ځايونه لري . نو بيا يي چه د اهر و مړ و دده نه و نږدې سې چه په
پښتو کي فعل په کوم ځاي کي راځي او په کوم ځاي کي (نږه) ووايي او په کوم ځاي کي
(ما) . د دې ژبي بيا د فعل په برخه کي د ويره مشکلات نلري خود نوم وړو و ضهير و نو
په برخه کي هغه مشکلات چه انگريزي ژبي يي لري د دې ژبي يي هم لري . دغه رنگه
د (دازما کور دى) په برخه کي انگريزي ژبي د (نږه کور) په برخه کي څه مشکل نلري .
ځکه چه دى په خپله ژبه کي هم لومړى (نږه) او بيا (کور) استعمالوي (my home) ،
خو د دې ژبي د مشکل سره مخامخ کيږي ، ځکه چه دى په دې ژبه کي لومړى (کور)
او بيا (نږه) وایي (خانه من) .

دغه رنگه ځکه چه د ټولو ژبو ټول آوازونه سره يوشی ندي نو په دې

برخه کي هم د ژبي زده کوونکی ممکن مشکلات ولري . دا مشکلات هر اکثره يوشی نوي .
د مثال په توگه د (ختکي) په کلمه کي انگريزي ژبی د (خ) اودري ژبی د (ت) د تلفظ
په برخه کي له مشکل سره مخامخ کيږي .

د ژبي په زده کړه کي د ژبي دبېلو بېلو لهجود توپير څخه هم ساتگي نسي پتېدلای . که
يوه ژبه خو لهجې ولري نو دهغې ژبي د زده کړي په لومړي سر کي بنيالي چه له نوموړو
لهجو څخه يوازي يوه لهجه انتخاب او هغه تدريس سي .

که د ژبي شاگرد وغواړي چه د يوې ژبي ټولې لهجې زده کاندې نوبته
لاړ داده چه دی لومړی يوه لهجه ښه زده کړي او وروسته بيا دهغې لهجې په شمول د
نوموړي ژبي د ټولو لهجو توپير ونه مطالعه او زده کړي او وروسته نو په هره لهجه چه خبري
کوي د نوموړو توپيرونو عايت وکړي .

له نوموړي بيان څخه مطلب دادی چه دنړۍ ژبي د داخلي ساختمان
او جوړښت له مخې کټ مټ يوشی ندي او يوله بله توپير سره لري . هرکله چه کومد ژبه وکړ
چاته تدريس کيږي که دهغه چا مخصوص مشکلات چه د نوموړي ژبي په زده کړه کي
بي لري په نظر کي ونيول سي نو د ژبي شاگرد کولای سي چه پر نوموړو مشکلاتو باندي په
لږ وخت کي بريالی سي او په يولږ وخت کي په صحيح ډول سره نوې ژبه زده کړي .

څنگه چه دغه موهم وويل د ژبي د شاگرد مشکلات هغه وخت
څرگندېدلای سي چه د شاگرد د ژبي ساختمان او دهغې ژبي جوړښت چه شاگرد يې .
زده کول غواړي په علمي ډول سره تجزيه او تحليل سي . دهغوی د آوازونو ډولونه ،
مورفيمونه او مورفيمونو ترکیب او دکلام دا جزا و ترتیب او داسي نور خصوصيتونه

په صحیح ډول سره معلوم سې ، وروسته دمقايسې او پرتلې له مخې دنوموړو دواړو
ژبو توپيرونه (چه ددغو توپيرونو مجموعه په حقيقت کې دهغو مشکلاتو يوه مجموعه ده
چه د ژبې نږدې کونکې ته د ژبې دنږدې کړې په وخت کې وراپېښېږي) ښکاره سې .
په دې رساله کې د ژبې د ساختمان او جوړښت د سپړلو په باره کې ځينې مقدماتي-
يادوني سوي دي او زيارايستل سوي دي چه د ژبپوهنې علاقه مندانوته د ژبې داوازونو
او فونيمونو او هغوی په فونيمیکي الفبا سره د ليکلو ، دمورفيمونو د معلومولو او د
هغوی د ډولونو او بدلونونو په باره کې څه معلومات وړاندي سې او دغه رنگه
د يوې ژبې د بېلو بېلو اوجو دخپرلو او دهغوی د ثبتولو لارې چه د ژبې د ساختمان او-
جوړښت د معلومولو په برخه کې ډېر اهميت لري په لنډ ډول وښوولي سې او په دې توگه
هغوی ته په دې باره کې دنوري زياتې او بشپړې مطالعې له پاره زمينه برابره سې .

نور احمد شاگر

ژبپوهنه اود هغې څانگې

ژبپوهنه وهغه علم ته وايي چه دهغه په ذريعه د ژبې داخلي ساختمان اوجوړښت ترڅپرني لاندې نيول کيږي اومهمې څانگې يې دا دي: تشریحی ژبپوهنه، تاريخي ژبپوهنه اومقايسوي ژبپوهنه.

تشریحی ژبپوهنه (descriptive linguistics) د ژبپوهني هغه اساسي اومهده څانگه ده چه په هغه کې يوه ژبه بېله دې چه تاريخي بدلون او تحول يې په نظر کې ونیول سي په يوه ټاکلي اومعين وخت کې مطالعه کيږي. په تاريخي ژبپوهنه (historical linguistics) کې د ژبې هغه تاريخي تحول اوبدلون ترغوراوڅپرني لاندې نيول کيږي چه په بېلو بېلو دورو کې ورپېښ سوی وي. په مقايسوي ژبپوهنه (comparative linguistics) کې خوشبې چه له يوې کورنۍ څخه وي ياد ژبو څوکورنۍ په مقايسوي ډول ترغور لاندې نيولې کيږي اويوله بله سره پرتله کيږي خوچه د دوی ترمنځ نژدېوالی

اوارپکی څرگند سې .

په تاريخي ژبپوهنه کې د يوې ژبې مواد چه په دوو يا زياتو دورو کې د
 د تشرېحي ژبپوهنې له مخې تهيه سوي او څېړل سوي وي مطالعه کېږي. په مقاييسوي
 ژبپوهنه کې د دوو يا زياتو ژبو يا لهجوهغه مواد چه د تشرېحي ژبپوهنې له خوا راغونډ
 سوي او څېړل سوي وي تر غور لاندې نيول کېږي او دهغوی ورته والی معلومېږي.
 نو د دې له امله د تاريخي او مقاييسوي ژبپوهنې پوهان او محققين د تشرېحي ژبپوهنې په
 محققينو پسې مخې او هغه مواد مطالعه کوي چه د تشرېحي ژبپوهنې د پوهانو له خوا
 تهيه سوي او څېړل سوي وي . مگر د تشرېحي ژبپوهنې پوهانو او محققينو ته د تحقيق
 په وخت کې د تاريخي او مقاييسوي ژبپوهنې د محققينو مواد په سته نه ورځي .

ژبه اولیک

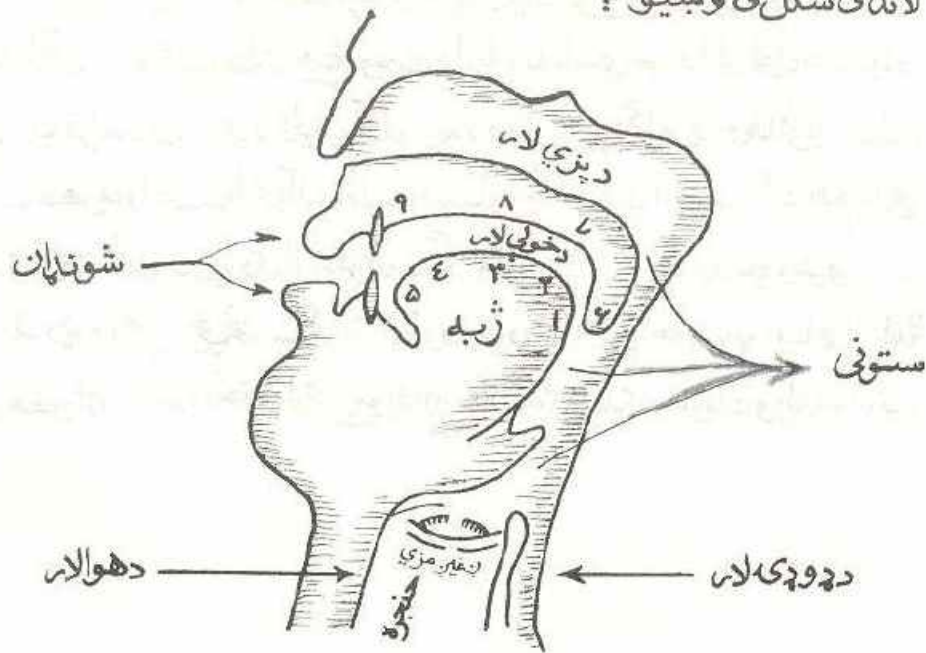
ژبه هغه آوازونه دي چه انسانان يې دخپلو افکارو او خيالونو څرگندولو په غرض تر يو
 خاص نظم او سيستم لاندې د صوتي غږونو په واسطه له خولې څخه راباسي او په دې
 توگه په خپلو منځونو کې يوله بله سره رابطه پيداکوي . لیک هغه سيمبولونه او علامې دي
 چه دهغوی په واسطه انسانان يوله بله خپل افکار او خيالات اظهاروي . لیک په عمومي
 ډول پر دوو برخو باندي وېشل کېږي : يو تصويري لیک او بل الفبايي لیک . په تصويري
 لیک کې انسانان خپل فکر ونه د تصويرونو او شکلونو په واسطه څرگندوي او د آوازونو سره
 کومه رابطه نلري . اما په الفبايي لیک کې دهغو آوازونو له پاره چه په خبرواترو کې

استعمال یري سیمبولونه را ورل کیری او ددغه سیمبولونو مجموعه چه دیوې ژبې -
ټول آوازونه و بنیې دژبې الفبا بلله کیری .

ژبه اولیک که خه هم یوله بله سره نزدې رابطه لري خوبیا هم ژبه پیل
شی ده اولیک پیل شی دی او باید دا دواړه سره گډنسي . یو ژبپوهاند دژبې اولیک
تر منځ په سته توگه توپیر کولای سي ، خو هغه کسان چه په دې باره کي پی غور نوي کړي
ژبه اولیک دواړه یوشی بولي ، حتی کله کله ځیني خلک لیک اساس بولي او په همدې
اساس دژبې قضاوت کوي حال دا چه اساس ژبه ده او دلیک قضاوت باید دژبې پر اساس
وسی . همدغسي اشتباه گاني کله کله دگرامر او ژبې تر منځ هم واقع کیری . یو ژبپوهاند
هر کله چه دژبې کرامر لیکي هېڅ کله دمورنی ژبې وویونکي ته دانه وایي چه داسی مه
وايه داسی ووايه . بلکه ددې پرځای چه دی دمورنی ژبې وڅښتن ته هدایت وکړي
دی پخپله باید دمورنی ژبې له څښتن څخه هدایت واخلي ، یعنی باید پوښتنه ځني
وکړي چه تاسی څنگه وایاست ؟ هر ډول چه هغوی ویل دی باید هغه شی کپت
په خپله پېتیا کي ضبط کړي . دا ځکه چه گرامر دژبې له مخي لیکل کیری او ژبه دگرامر
له مخي منځ ته نه ماځي . یو ژبپوهاند هېڅ وخت دا زیار نه باسي چه دژبې ټول مواد
هر ورو تر هغوی قواعد ولاندی راوي . ځکه چه دده په نزد دگرامر دپوهانو په اصطلاح
دژبې استثنا آت هغومره اهمیت لري لکه باقاعده شیان چه بی لري او استثنا آت هم دژبې
یوه مهمه برخه تشکیلوي . نو که چیری دی له هغو څخه سترگی پټی کړي یا پی په بله بڼه سره وښيي په -
حقیقت کی دی دژبې دیوې مهمې برخې څخه سترگی پټوي او دژبې ددغې برخې پر حقیقی بڼه او ساختار باندی
پرده غوروي ، او هغه چاته چه دده دتحقیق له مخي نوموړي ژبه مطالعه کوي نیما کړي معلومات وړاندی کوي .

د انسان صوتي غږي

انسان يوله بله خپل افکار او مطالب د آوازونو په واسطه اظهاروي . دغه آوازونه چې انسانان يې د صوتي غږو په واسطه له خوږي يا پزړي او يا خوږي او پزړي دواړو لارو څخه راباسي د - فونېټیکس (Phonetics) او فونېمیکس (Phonemics) په واسطه چې د ژبپوهني دوي مهمې څانگي دي مطالعه کيږي . په ژبپوهنه کې يوازې هغه آوازونه تر څپرني لاندې نيول کيږي چې په ژبه او خبرواتر کې استعمال کيږي . دادی اوس به د انسان هغه صوتي غږي چې د خبرواتر په وخت کې د آوازونو په توليدولو کې مهمه برخه لري په دې لاندې شکل کې وښيو :

په تېر شکل کې د انسان صوتي غړي په دې لاندې ډول سره منوول سوي دي :

- ۱- ژبه : ژبه پر پنځو برخو باندي وېشل سوې ده : ۱- ريسنه (root) ۲- وروستی برخه (dorsum) ۳- منځنۍ برخه (Center) ۴- دمخنۍ برخه (blade) ۵- دژبي سر (tip).
- ۲- دخولې لورۍ برخه : ۶- ژبي (uvula) ۷- نرم تالو (velum) ۸- زير تالو (dome) ۹- اوږي (Alveolar ridge).

۳- غاښونه او شونډي

۴- ستونی (Pharynx) چه دوې لاري لري : يوه دخولې اوبله ډيزي . که نرم تالو پورتي خواته وخوځيږي نو ډيزي لاس وتړله شي ، او که ژبه دنرم تالو وخواته وخوځيږي دخولې لاس وتړله سي .

۵- بغيرمزي (Vocal cords) . دتنفسي نل په لويه برخه کې موقیعت لري اودنړيو تاروخڅه تشکيل سوي دي . داواز دادا کېدلوپه وخت کې هوا دحنجرې (larynx) له خاليگاهه خڅه دنغيزمز وترمنځ تېرېږي . که د هوا د تېرېدلو په وخت کې بغيرمزي بيخي سره نږدې وي نو د هوا جريان يې رپوي او کوم آواز چه په دغه وخت کې توليدېږي بڼغښ آواز (Voiced sound) . بې بولي ککه د (ب) يا (د) آواز .

او که بغيرمزي لږ سره ليري وي د هوا جريان يې نسي رپولای او په دغه وخت کې يې بڼغښ آواز (Voiceless sound) توليدېږي ککه د (پ) يا (ت) آواز . دغه سبب دی چه بغيرمزي په صوتي غړو کې ډېر اهميت لري .

د آوازونو وټونځي

(Position of articulation)

 انسان صوتي غږي دخولې په خواکي پردو و برخو وپشل کيږي : ښور پد وکي اونه ښور پد وکي . ښور پد وکي صوتي غږي (Articulators) هغه صوتي غږي دي چه د آوازونو د اډاکولو په وخت کي په حرکت کي وي او هغه دادي : د ژبي وړستی، منځني اود منځني برخه ، د ژبي سر اولاندي شونډه . اونه ښور پد وکي صوتي غږي چه — (Point of articulation) يې بولي هغه صوتي غږي دي چه د آوازونو د اډاکولو په وخت کي حرکت نه کوي او ځای پر ځای ولاړ وي . د اصوتي غږي دادي : نرم تالو ، زير تالو، اوري ، دلور و غاښونو بېخونه ، دلور و غاښونو سرونه اولور و شونډه .

هرکله چه ښور پد وکي اونه ښور پد وکي صوتي غږي سره يو ځای سي د آوازونو وټونځي او مخرجونه تشکيل يږي . د مثال په توگه که د ژبي سر اولور و غاښونو بېخ سره يو ځای سي نو د (ت) يا (د) مخرج تشکيل يږي او که کښته شونډه اولور و شونډه سره يو ځای سي د (ب) يا (پ) وټونځي تشکيل يږي . که لاندني جدول چه په هغه کي د ځينو آوازونو وټونځي اود هغوی د ولونه ښوول سوی دي په غور وگورو په عمومي ډول آوازونه پر دې اساسي اولويو ډولونو باندي وپشل سوی دي : انسدادی (stops) ، احتکاکي (Fricatives) او طنطنه لرونکي (resonants) . اکثره هغه آوازونه چه په ژبه کي استعمال يږي له دغود وډلوڅخه په يوه ډله کي شامل يږي .

manner of articulation دآواز دادا کولو ډول		position of articulation دآواز دادا کولو ډول	شونډيز	شونډي غاښيزي	غاشيزي	اوږيز	عکس ږي	اوږي ټالويږ	زېږ ټالويږ	نيم ټالويږ	ږي پيز	شونډي ټالويږ	فکرکيز	مستونيز
			bilabial	labiodental	dental	alveolar	retroflex	alveopalatal	palatal	velar	uvular	labiovelar	Pharyngeal	Glottal
STOPS انسانکي ساده	Simple	په ښه ښه	p b	p b	t d	t d		k g	k g	q	tʃ dʒ			v
	aspirated	نفسی	pʰ bʰ			tʰ dʰ			kʰ gʰ					
	glottalized	ستونيز سوي	p̚ b̚			t̚ d̚			k̚ g̚					
	affricated	موتلي				tʃ dʒ		tʃ dʒ						
	laterally affricated	اوږيز موتلي				tʃɹ dʒɹ								
	Prenasalized	غنده سوي	په ښه ښه	mp mb		nt nd								
	implosive	رسته خواته وازېدوني	په ښه ښه											
FRICATIVES احتکاکي	slit	هوار	f v	f v	θ ð				x ɣ			ħ ʕ		
	groove	خوچ				s z	ʃ ʒ	ç ʝ						
	lateral	اوږيز				l ɭ								
RESONANTS طنطنه لرونکي	lateral	اوږيز				j ɟ	ɲ							
	nasal	غندي	m n	ɱ ɳ	ɲ	ɲ ɳ	ɲ ɳ	ɲ ɳ	ŋ ŋ	ɴ ɴ				
	median	منځني	w w			r	ɻ							
FLAPS	پريږدوني	په ښه ښه				ɾ ɽ								
TRILLS	رېږدوني	په ښه ښه				r r					R			

voiced : په ښه

voiceless : په ښه

انسدادی آوازونه هغه آوازونه دي چه دادا کولو په وخت کي يې مخرجه تپ -
وتړل سي او دهواجريان بند سي ، خود مخرجه د تړلو خځه وروسته دفعتاً مخرجه وپرايل
سي او په دې توگه یوانسدادی آواز تولید سي . لکه د (ت) یا (پ) آواز . د انسدادی آواز
مهم خاصیت دادی چه دمخرج تړل يې د احتکاکي او تنتنه لرونکو آوازونو په توگه دوام نه
کوي . احتکاکي هغه آوازونه دي چه دهغوی دادا کولو په وخت کي په صوتي وتونجی کي
احتکاک پېښ سي لکه د (س) یا (ز) آوازونه . تنتنه لرونکي آوازونه هغه آوازونه دي چه
دهغوی دادا کولو په وخت کي په صوتي وتونجی کي نه احتکاک پېښیږي او نه د انسدادی
آوازونو په څېر دمخرج تړل او دفعتاً پرايښل واقع کیږي ، بلکه دا هغه آوازونه دي
چه په حنجره (Larynx) کي پیدا سوي وي او وروسته دخولې او پزي په واسطه
یو ډول اوبل ډول کیږي لکه د (ن) یا (م) آوازونه .

برسېره پر نوموړو درولو یو ډول دوه ډوله نور آوازونه هم په ژبو کي
پېښیږي چه یو ډول يې پر پېد ونکي (Flaps) اوبل ډول يې ریرېد ونکي (trills)
آوازونه نومیږي . پر پېد ونکي هغه آوازونه دي چه د ژبي دیوه ډېر چټک حرکت په
واسطه ادا کیږي چه کله کله دیوه ډېر لنډ انسدادی آواز سره شباهت لري ، او -
رېرېد ونکي آوازونه هغه آوازونه دي چه د ژبي ، شونې انویا ژبی ډېر وچتکو
حرکاتو په واسطه ادا کیږي .

آوازونوڊولونہ

آوازونہ پدعمومي ڊول پردوو برخو وپشل کيږي : کانسونينٽونه او واولونہ .
 کانسونينٽ (Consonant) هغه آواز ته وايي چه دهغه دادا کولو په وخت
 کي دصوتي غر و دتماس له امله دهوا په هغه جريان کي چه دهغه دادا کولو په وخت
 کي له خوڻي يا پزي يا دغودوار ولاړ و خخه راوږي انسداد ، احتکاک يا کوم بل ڊول
 بندش پلټي سي . لکه د (ب) يا (پ) دادا کولو په وخت کي چه ددو شونډو دتماس
 له امله دهوا په جريان کي بندش واقع کيږي ، يا لکه د (ج) يا (چ) دادا کولو په وخت
 کي چه دژني او اوري تماس دهوا په جريان کي بندش راوږي . که دوه يا زيات
 کانسونينٽونه په يوه سيلاب کي متصل سره راسي او ددوي په منځ کي واول نه وي
 کلسټر (cluster) يې بولي . لکه په پردی کي (پ) او (ر) او په آزمويست
 کي (س) او (ت) .

واول (vowel) هغه آواز ته وايي چه دهغه دادا کولو په وخت کي
 دصوتي غر و ترمنځ داسي تماس نه پيښيږي چه دهوا په جريان کي انسداد او بندش
 واقع سي ، خود ژني او شونډانو د مختلفو حرکاتوله امله دخوڻي داخلي برخه بيل بيل
 شکلونه پيدا کوي چه په دې توگه واولونه يوله بله يچيل منځ کي توپير پيدا کوي لکه
 په لاس ، ډبر او سور کي د (ا، ي، و) آوازونه .
 دپستو کانسونينٽونه او واولونه په لاندي ډول دي :

الف : کانسونینتونه :

g	گ	ž	ژ	dz	ځ	b	ب
l	ل	z	ز	x	خ	p	پ
m	م	s	س	d	د	t	ت
n	ن	š	ش	ɖ	ډ	t̪	ټ
ŋ	ڼ	ʂ	ښ	r	ر	ʝ	ج
h	ه	g	غ	r̥	ر	č	چ
		k	ک	z	ز	ts	څ

حیني عربي کلمې په پښتو کې استعمالیږي . دغه عربي کلمې حیني داسې عربي آوازونه لري چې په پښتو کې نسته . نو هرکله چې دا عربي آوازونه په پښتو کې تلفظ کېږي په عمومي ډول په هغو پښتو آوازونو سره تبدیلیږي چې دغو عربي آوازونو ته نږدېوالی ولري . لکه ف < پ ، ق < ک یاخ ، ث < س او داسې نور نوموړي عربي آوازونه دادي :

ث s ، ح h ، ذ z ، ص s ، ض z ، ط t ، ظ z ، ع ɣ ، ف f ، او ق q .

په حینو ژبو کې حیني آوازونه دي چې کله کله د کانسونینت او کله کله د واول په ډول ادالېږي . په پښتو کې دوه آوازونه دي چې کله کله د هجا هسته تشکیل کړي او د واول په توګه څرګندسي ، خو حیني وخت د هجا هسته نه تشکیلوي او د کانسونینت په

ڊول ادا کيری . نوموړي دوه آوازونه دادي :

و (w) : لکه په (kandāw = کنډ و) او (walwār = ولور) کې .

ی (y) : لکه په (yaxáy = یخی) او (agāy = آگی) کې .

ب : واو لونه : Vowels

- و (o) : لکه په (nor = نور) او (por = پور) کې .
- و (u) : لکه په (pul = پل) او (sur = سور) کې .
- و (ū) : لکه په (nūru = نورو) او (tūru = تورو) کې لومړي واوونه^(۱) .
- ي (i) : لکه په (dzir = څير) او (pir = پير) کې .
- ي (ī) : لکه په (Kīzi = کيری) کې لومړي (ي) .
- ې (e) : لکه په (der = ډېر) او (šmer = شمېر) کې .
- زورکی (ə) : لکه په (zra = زره) او (lewa = لېوه) کې .
- آيا زور (a) : لکه په (arx = اړخ) او (sar = سر) کې .
- آ (ā) : لکه په (kār = کار) او (ās = آس) کې .

دادي اوس به د پښتو لومتن د کندهار ، بلمتن د ننگرهار او يو بل متن د پېښور په لهجو دنوموړو سيمبولونو په واسطه د نمونې په توگه وليکو . دمخه تردې چې نوموړي متنونه وليکو بايد وويل سي چې دخج (stress) راوړل اونه راوړل او بدلون نه يوازي په پښتو بلکه دنړۍ په ډېرو ژبو کې دکلمو ومعنی ته تغيير ورکوي . مثلاً په (پرېوتکه او کښېنستم)

(۱) : په نوموړو کلمو کې داسې (و = ū) دکندهار په لهجه کې راځي . (۲) په نوموړي کلمه کې داسې (ی = ī) دکندهار په لهجه کې راځي .

کي که خج پرلومري سيلاب باندي راسي يوه معني لري اوکله دپاي پر سيلاب باندي راسي بله معني ورکوي . نوځکه په لاندي متنونکي دخج رعایت هم کووا وهغه د يوې داسي علاقي () په ډول د سيلابونو پر سر باندي اير دو . داهم بايد - وويل سي چه د امتونه ځکه چي د ليک له مخي ليکل سوي دي نو ممکن په ځينو ځايونو کي دلته پوره نمانندگي ونه کړای سي .

دکندهار لهجه

د بناځای بېنوا په قلم

يوازي پښتو

دالوست په يوازي پښتولیکم ، چه دبلي ژبي يوتوري پکښي نسته . هوکې اډژبي ښه والی هم دغه دی چه هره ژبه بنيالي دومره اراته وي ، چه د ژبي څښتن هر مار د زړه وينا په خپله ژبه ويلاي سي . که څه هم ژبي يودبله و مرستي ته سره اړي دي او يوازي کومه ژبه بشپړه نه ليدله کيږي ، بيا هم ځيني ژبي له خپله ځانه دونه - وينا وي او توري لري چه څښتن يې مړني وي نو په لږ زيار د پردوله اړي څخه وزي . د عربو ژبه هغه ژبه ده چه دنړۍ د ژوند يو اولور و ژبو څخه بلله کيږي . خو سره له دغه هم ځيني پردي توري پکښي سته چه ددغي ژبي پوهاو راښوول دي . دغسي هم داوسني ژوندۍ نړۍ لوري ژبي لکه انگرزي او فرانسوي يا نوري ژبي پردي لاتيني يا يوناني توري پخپل منځ کښي لري . پارسوهم يوه خوږه

ژبه ده چه دا زم کاله راهیسی د مېرنيو مشرانو تر سیوري لاندې یې روزنه کړې.
خوسره له دې دونه روزني هم ویوازي پارسولیکوته بیچ نه لیدل کړې، او د پره
به درنه وي چه یوازي پارسو ولیکله شي، هر و مروه و عری ژني ته ارشواو که نه
یوه لیکه یا دوي درې لیکي به په زیار ولیکلي سي .

له ښه مرغه زمونږ پښتو ژبه د پره امته ده . مونږ که لږ څه
زیار وکان و ، نو په خپله ژبه به هر څه په یوازي پښتو ولیکو . که څه هم مونږ
اړند یو چه هر و مروه یوازي پښتو ولیکو . دنړی ټولي ژني یوه دېلي په مرسته
بشپړه کړې ، خوبیا هم داد ژني ښه والی دی چه یوه ژبه د وني امته وي او -
دومره توري ولري چه دېلي ژني له اړی څخه ووزي . دا څرگنده ده چه زمونږ پښتو
ژبه د هر څه د پاره بېل بېل توري لري او د لویو غرو په لمنو کې د سپینو پښتنو په
زړو کې ښخ دي . که څوک پلټنه پسي وکړي ، د پري ویناوي او د پرتوري به
وموي چه اوس نشته یا مونږ ته څرگند نه دي .

— د نوموړي مضمون فونیمیکي بڼه —

yawāzi paštó

dá lwást pə yawāzi paštó likám či da báli žābi
yāw tórəy pəkši nāsta. hóke! da žābi šawālay ham
daḡá^{day} či hára žāba šāyi dúmra ártə wi či da žābi tsastán

har rāz da zřá wayná pə xpála žába wayálay si. Ka tsa ham žábi yaw da bala wa mrásti ta sara úri di aw yawázi Kuma žába bášpara ná lidala Kízi, byá ham dzini žábi la xpála dzána dona waynáwi aw túri lari či tsastán ye meranáy wi, no pə laz zyár da pradó la aráy tsaxa wázi.

da ʔarábu žába hága žába da či da naray da žwandáyu aw lwáru žábu tsaxa balála Kízi. xu sará la daga ham dzini pradi túri pakši stá či da dégi žábi pohánu rášoweli di. dagási ham da osanáy žwandáy naray lwári žábi láka — angrezí aw faránsawí yá nuri žábi pradi láteni yá yonáni túri pə xpál mándz Kši lari. pārsó ham yawa xwazá žába da či dá zar Kála rāhisi da meranáyu mášarānu tar syóri lāndi ye rozána Kízi. xu sará la de dóna rozáni ham wa yawázi pārsó Tikálu ta bič na lidal Kízi, aw déra ba draná wi či yawázi pārsó — wálikala si. harú marú ba wa ʔarabi žábi ta ar su aw ka na yawá líka yá dwe dre líki ba pə der zyár wálikali si.

— la sa márga zmúz pastó žába dera ártá da. muz ka láz tsa zyár wákázu, no pə xpála žába ba har tsa pə — yawázi pastó wáliku. Ka tsa ham muz ar na yu či harú marú

ba yawāzi pastó likú. da naray tóli žabi yawa da báli pa —
 mrasta bašpara Kízi, xu byā ham dā da žabi šawālay day či
 yawa žaba dóni ártā wi aw dūmra túri wálari či da báli žabi la
 aray tsaxa wawzi. dā tsargānda da či zmúz pašto žaba da har
 tsa dapāra bel bel túri tǎri aw da lūyu gró pa lamānu Kši da
 spinu paštanó pa zró Kši sax di. Ka tsók palatāna pasi wákri,
 déri waynāwi aw der túri ba wámumi či os násta yá muz ta
 tsargānd ná di.

دیناغلی الفت په قلم

دنگرهار لهجه

د کوم ځای دی ؟

یو کور یې دلته دی ، بل په کابل کې ، بل په یو بل ځای کې . څه ځمکه په کوهدامن
 کې لري ، څه په بغلان کې ، څه په یو بل ځای کې . نغدي روپې یې په رشوتونو دلته
 پیدا کېږي ، مگر گټه ور باندې نور بانکونه کوي په یو بل ځای کې . ته ووايه چه دی
 د کوم ځای دی ؟

مینه یې له دې خلکو سره نشته ، او د نورو ملګونو خلک ورته پر
 کمران دي . د دې ځای ژبه یې نژده او په پردیو ژبو افتخار کوي . د دې وطن له
 شعرا و موسیقي نه خوند نه اخلي او د خارجي موزیک په صفت مریږي نه . مونږ
 ته په نخوت او نفرت گوري او د پردیو مستخدمینو په مقابل کې ډېره تواضع کوي .

ته ووايه چه دی دکوم خای دی ؟
 دی دهیخه خای نه دی ، خکله چه هر خای دده دی اوسری
 ورته هر خای و بلی شي . هو ! داهغه مرغه دی چه خلور فصلونه په خلورو
 مملکتونو کي تېروي او وطن نه لري . وطن نه پېژني ، دیوه وطن په هوا کي نه الوزي
 او د وطن سرې او تودې نه شي تېرولی .
 داهغه حياش دی چه بې له عيش و راحت نه نورخه نه پېژني او
 له وطن سره هیخه مینه او غلاقه نلري .
 مونږ هغه کسان ددې وطن بللی شو چه د وطن په کاناو او بوتوسر ورکوي او په
 سختو وړخو کي د وطن په کارېږي ، که خه هم پوله او پته نلري ، او په زه وکوږلو
 او جونگر وکي اوسي .
 هو ! زما په عقیده دا وطن دهغه چانه دی چه دې پرو
 خکمو قبالي بې اخیستی دي ، بلکه دهغه چا دی چه د وطن مینه بې په زهه کي ده
 اوله وطن سره علاقه لري .

د نوموړي مضمون فوښمیکي بڼه

da Kúm dzāy day?

yaw kor ye dálta day, bal pa Kāhul Ke, bal pa yaw bal dzāy
 Ke. tsa dzmáka pa Kodāmián Ke larí, tsa pa Baglān Ke, tsá
 pa yaw bál dzāy Ke. nágde rupáy ye pa riswatúno dálta paydá

Kre, mógar gáta warbānde nor bānkúna Kawí pa yaw ba1
dzāy Ke. ta wāwāya či day da Kúm dzāy day?

mína ye la de xálko sara nášta, aw da nóro
mulkúno xálk warta der grān di. da de dzāy žaba ye nážda aw
pa pradāyo žábo iftiḡār Kawí. da de watán la šer aw mosiqí
na xwānd na áxli aw da xārijí mozík pa sífāt marézi na. múnz
ta pa naxwāt aw nafrāt góri aw da pradāyo mustaxdimino pa
moqābil Ke dera tawāzó Kawí.

ta wāwāya či day da Kum dzāy day?

day da héts dzāy na day, dzáKa či hár dzāy
da da day aw saray warta hardzāyí wayálay ši. ho! dá haga
margá day či tsalór fastúna pa tsalóro mamlakatúno Ke terawí
aw watán náleri. watán na péžani, da yawá watán pa hawá Ke
na álwuzi aw da watán soxé aw tawdé náši terawálay.

dā haga ayāš day či bé la áyš u rāhāt na
nór tsə na péžani aw la watán sara héts mína aw alāqá náleri.
munz haga Kasān da dé watán bašálay šu či da watán pa Kāno
aw búto sár warkawí aw pa séxto wráđzo Ke da watan pakā-
rézi, Ka tsá ham púla aw patáy náleri, aw pa zaró Kođálo aw

Jongáro Ke ósi.

*ho! zmá pa agidá dá watán da haga čā nā day
či da đero dzmáko qabálé ye axiste di, bálke da haga čā day
či da watán mína ye pa zra ke da aw la watán saracatqá lari.*

دېلېنور لهجه :

د سُرُوتِ عَوِيدِ (۱)

يوه شپه شهر وزيوخوا جرتي قاتلان د جهيلې په كور وړ خطا كړل . د كاله پر پوټه .
صابره او جهيله دواړه په كښې مړې شوې . شهر وزي د خپلي وړ پرې او د بوږي په مرگ
د مگر ډېر ويراوژړا او كړه . پوليس خپل تفتيش كښې ډېر په اخلاص سره كار او كړو ،
ولي هېچا هم دريسنتيا و شهادت ته غاړه نه كېښوده . او نتيجه داشوه چه شهر وزي
په يوخوا وړو كښې دخپل مشر ورور په خاني كېناستو . خودنا صر په بېچ كېدو
يې په زړه كې غټه بوغمه پالې شوه . په خوا او شا كلو كښې يې ډېر كوشش وړسې
او كړو ، ولي هېڅ پته يې اونه لگېده . ماشوم ناصر دخپل وطن نه ډېر لري يو
لوي بناړته او رسېدو . يوه شپه چه ډېر ستړي شو ، نو چرته په يوه باغيچه كښې
ديو بينچ د پاسه اوډه شو . دا باغيچه د لوي كاروباري تاجر په كور كښې وه .
سحر وختي چه د كور مالک سېت رحمان د سپل دپاره بهر تلو ، نو په باغيچه كښې

(۱) : دا مضمون د ښاغلي رشيد علي دهقان اثر او د ښاغلي جهان زيب نياز بېښوري لهجه ده .

بي دخيل كور نه خطا شوي ماشوم اوليد و چه لاهغه شان بي غمه اوده پروت
 وه ، بنگلي ته لار واوسره دخيل تيره بيرته هغي حاي ته راغلو چرته چه هغه -
 ماشوم لاهغه شان اوده وه .

وايي چه ددي سبت يوزوي وه چه دبر سبكي وه اوهم
 لکه ددي ماشوم وه . دوي ته خپل مرشوي زوي ورياد شو ، د دوار و په سترگو کښي
 اوسنکي وي . دواړه ساه نيولي د ماشوم په خوا کښي غلي ولاړ و چه په دې کښي
 ناصر هم له خوبه بيدار شو . او تراوتر يې کتل او بيا په رتور توپه ژړا شو .
 د سبت تير ناصر خپلي سينې ته جخت کړو .
 دواړو ژړل ، خودواړه نه پوهېدل چه دروي د ژړا وجه خده . سبت رحمان
 ناصر په غبره کښي اوچت کړ و او سره دخپل تيره کهرې ته لاړل .

د نوموړي مضمون فونيمیکي بڼه

da sró tāwíz

yawá špá Šamróz yaw so ujrati qātilān da
 Jamilé pa Kor warxatá Krał. dāká préwata. sābirá aw
 Jamilá dwāra paké mré šwe. Šamróz da xpāle wreré aw da
 budé pa márg da makar đér wir aw jará óKra. pulis xpál
 taftiš Ke đér pa ixlās sara Kār óKro. wále héca kum da

rištiáo šahādāt ta gāra ná Kexoda. aw natijá dá šwače
Šamróz pa yaw só wrádzo Ke da xpál mášar wrór pa xané
Kénāsto. xo da Nāsár pa bač Kedó ye pa zra Ke gáta bogmá
páte šwá. pa xwá u šā Kálo Ke ye dēr Košís wárpure óKro,
wále hēs páta ye onágeda. māšúm Nāsár da xpál watán na
dēr lāre yaw lwé xār ta órasedo. yawá špá ci dēr stāre šo, no
čárta pa yawa bāgičá Ke da yaw binč da pása odá šo. dá bāgičá
da lwé Kārubāri tájir pa Kór Ke wá. sahar waxti če da Kor mālik
set Rahnān da wél da pára bahár tló, no pa bāgiča Ke ye da xpál
Kor na xatā šawe māšúm ólido, če lā hága šān begāma uda prot
o. banglé ta lāro aw sará da xpál tabāra byérta hage zé ta rāglo
čárta če hage māšúm lā hága šān uda o.

Wāyi če da dé set yaw zwé wo, če dēr xKúle
o aw ham láka da dé māšúm wo. dwi ta xpál mar šawe zwé
waryād šo, da dwāro pa stārgo Ke úxke we. dwāra sāniwáli da
māšúm pa xwá Ke gáli watār wu, če pa de Ke Nāsár hūm la
xóba bedār šo. awtār awtār ye Katál, aw byā pa ráto ráto
pa jará šo. da set tabār Nāsár xpale siné ta júxt Kro. dwāro
jarál, xo dwāra ná poedál če da dwi da jará wāja sá da. set

*Rahmān Nāsar pa gega Ke učāt Kro, aw sarā da xpāl
tabāra Kamré ta lāraī.*

فونٽيڪس او فونيمڪس

ٿڙيه دهغو آوازونو مجموعو ده چه تريو خاص نظم اوسيسٽم
 لاندي په خبرو کي استعماليزي . دا آوازونه په خوله ، پزه اوستوني کي ادا کيږي او
 بياله هغوی څخه کلمې او جهلې جوړيږي چه په دې توگه انسانان يوله بله د
 هغوی په واسطه خپل مطالب سره ادا کوي . که څوک وغواړي چه يوه داسي ٿڙيه
 مطالعه کري چه دده نه وي زده نو دی مجبور دی چه تر ټولو دڅخه دهغې ٿڙي
 آوازونه مطالعه کري . انسان په صوتي غږو کي يوڅو محدود غږي دي چه د
 آوازونو د ادا کولو په وخت کي ښوري او حرکت کوي . که سړی د نوموړو
 ښورېدو ونکو صوتي غږو په بېلو بېلو حرکتونو کي مشق او تمرين وکړي او دهغوی
 د حرکتونو په اجرکولو کي چه د آوازونو د ادا کولو په وخت کي اجرکيږي پوره مهارت
 او استعداد پيدا کړي ، نو دی کولای سي چه د هري ټلې بېل بېل آوازونه ادا کړي . دا
 ځکه چه د ټولو ټولو آوازونه د دغو ښورېدو ونکو صوتي غږو د حرکتو په واسطه
 چه دنه ښورېدو ونکو صوتي غږو سره يوځای کيږي ، ادا کيږي .

که سړی داسي يو فارمول راوباسي چه دهغه فارموله
 مخي د ښورېدو ونکو صوتي غږي حرکت او دهغه رابطه له نه ښورېدو ونکو صوتي

غري سره وښوول سي نوسري به وکولای سي چه ديولر دغسي فارمولو
په واسطه ديوي ژبي آوازونه وښيي . اوفونيتيکي الفباهم په حقيقت کي
ددغسي فارمولونولويه مجموعده . دمثال په توگه د "ب" سيمبول دسرو
حرکت ښيي چه هوا وپورتي خواته پوري وهي . دغه هواهرکله چه له ستوني
خخه وخولې ته راوړي رځيزمزي رپوي . نوموړي سيمبول (ب) داهم
ښيي چه دهوادرريان په وخت کي دپزي لار ترلې وي او هوادرخولې له لاري
جريان پيدا کوي ، خودشوندا نو ديوحاي کېدو په واسطه يوخل بندش
پيدا کوي او وروسته ناخاپه له خوډي خخه وزي .

له نوموړي بيانه خخه خرکندېږي چه هغه آوازونه چه
په خبروکي استعمالېږي دهوادرريان اودصوتي خرود حرکاتو اودهغوي
ديوحاي کېدو خخه پيدا کېږي ، چه داتولر دفونيتيکس (Phonetics)
موضوع تشکيلوي .

په فونيتيکس کي آوازونه په دوه ډوله سره مطالعه کېږي:
يو داچه آوازونه دښورېدو ونکو صوتي خرود حرکاتو اودنه ښورېدو ونکو
صوتي خرود سره دهغوي ديوحاي کېدو په ترڅ کي مطالعه سي . دفونيتيکس
دا برخه آرټيکولېټوري فونيتيکس (Articulatory Phonetics) بولي . ياداچه
آوازونه د آوازونو د اواجوله مخچه وروسته تر هغه چه دصوتي خرود په واسطه
اداشي اوله خوډي خخه راووزي مطالعه سي . دفونيتيکس دا برخه اکوستيک-
فونيتيکس (Acoustic phonetics) بلله کېږي .

فونيمیکس دژ پوهني هغه برخه ده چه په هغه کي دفونيمونو
 تخذ بحث کيږي . په فونيمیکس کي فونيمونه اودهغوی تجزيه اوردسته بندي تر
 خپږني لاندي نیول کيږي .

فونیتیکس اوفونيمیکس دژ پوهني دوې خانگي دي چه په
 هغوی کي دژبي آوازونه مطالعه کيږي . نوردې له امله دوی یوله بله سره نږدې
 اړیکې لري . مگر ځکه چه په فونیتیکس کي د آوازونو یواړخ او په فونيمیکس کي
 د آوازونو بل اړخ تر خپږني لاندي نیول کيږي نو بيا يي چه دا دوې خانگي یوله
 بله بېلې سره وساتي سي اودهغوی موضوعات یوله بله سره گڼ شي .

په فونیتیکس کي آوازونه د صوتي ضرورديو حای کېدو او د
 هغوی د حرکاتوله مخي چه دنوموړو آوازونو د تولید په وخت کي اجرا کيږي په ډېر
 دقیق ډول سره مطالعه کيږي اودهراوازله پاره یو داسي سيمبول ټاکل کيږي چه
 یوازني هاغه آواز وښيي . دغسي سيمبولونه دفونیتیکي الفبا په نامه سره يادېږي .
 مگر په فونيمیکس کي ممکن یو سيمبول متعدد آوازونه چه ټول دیوه آواز غږي وي
 وښيي . مثلاً که په کومه ژبه کي یو فونيم خوالوفونه ولري (دفونيم بحث وگوري)
 په فونیتیکس کي دنوموړي فونيم هر الوفون دیو بېل سيمبول په واسطه ښوول کيږي .
 مگر په فونيمیکس کي دنوموړي فونيم د ټولو الوفونونو لپاره یوازني یو سيمبول استعمال کيږي
 اودهغه فونيم کي سيمبولونه دي چه دیوې ژبي الفبا تشکیلوي . د مثال په توگه د پند
 او ټوپ . پ گاني چه لومړی (پ) نفسي او وروستی (پ) ټي نفسه (پ) ده -
 (دفونيم بحث وگوري) دفونیتیکي الفبا له مخي ممکن په دې ډول سره وليکلي سي:

پند = phand ، توپ = top' . په نومور وکلمو کې چه نوموري دوې
 پ گاني یو فونیم تشکیلوي او دواړه د یوه فونیم الوفونونه بلل کېږي ، د هر یوه له
 پاره بېل بېل سیمبول راغلی دی . مگر د فونیمیکي الفباله مخي ځکه چه نوموري دواړي
 پ گاني د یوه فونیم غږي دي او یو فونیم تشکیلوي نو یوازې د یوه سیمبول (P)
 په واسطه ټول الوفونونه ښوول کېږي او نوموري کلمې په دې توگه لیکلې کېږي:
 پند = pand ، توپ = top.

فونیم (phoneme)

که د ژبي آوازونه په ډېر دقیق ډول تر غور لاندې ونیسو ، له داسې آوازونو
 سره مخامخ کېږو چه هماغه یو آواز په بېلو بېلو ځایونو کې په بېلو بېلو ډولونو سره ادا
 کېږي . د مثال په توگه د (پ) آواز د (پند) یا (پل) په کلمو کې دغسې نه
 ادا کېږي لکه د (توپ) یا (چپ) په کلمو کې . ځکه چه د لومړیو دوو کلمو د (پ) د
 ادا کولو په وخت کې له (پ) سره یوڅه هوا په شدت سره را وځي او په دې ډول یو
 نفسي آواز (aspirated sound) ځني جوړېږي . مگر د وروستنیو دوو کلمو
 د (پ) د ادا کولو په وخت کې د هوا جریان په دوني شدت سره نه راوړي چه یو
 نفسي آواز ځني جوړسي . دا حقیقت به هلته په ښه ډول څرگندسي چه
 د یوه کاغذ پاڼه و خولې ته نږدې ونیسو یو ځل لومړی دوې کلمې (پند او پل) او
 بیا دوهمې دوې کلمې (توپ او چپ) تلفظ کړو . په دې توگه به ښکاره سي چه د-

لومريو ڪلهوڊ (پ) دادا ڪولو پو وخت کي ڏکاڻا پانه دهوا ڊجريان شخه
 ڇڪه ڇه شدت لري متاثره ڪيري ، او سنوري . مگر وروستنيو ڪلهوڊ (پ) د
 ادا ڪولو پو وخت کي ڇڪه ڇه دهوا ڊجريان بنديري نو کاڻا هم نه متاثره ڪيري
 اونه پي سي سنور ولاي . دغه رنگه (د) يوانسدادي بڻغن آواز دي ڇه دهغه
 دادا ڪولو پو وخت کي بڻغيز مزي رپيري اود دغه آواز ڊبڻغنتوب سبب گرڇي .
 مگر پو داسي ڪلهوڪي لکه (دود) يا (درد) لومري دالونه ڇه ددغو ڪلهو پو سرکي
 راڻي دي هاڻسي نه ادا ڪيري لکه دنومور و ڪلهو وروستني دالونه . يعني لومري
 دالونه ڊپر بڻغن (voiced) دي او وروستني دالونه لڙ بڻغن دي . پ
 انگريزي کي (S) ڇه دڇينو مفرد و نومونو پو پاڻي کي راسي جمع ڇني جو پيري
 مگر تلفظ يي يورول ندي . مثال پو توگه (S) پو داسي ڪلهوڪي لکه : (books)
 يا (lips) پو (س) سره ادا ڪيري ، خو پو داسي ڪلهوڪي لکه (eggs) يا (hands)
 پو (ز) سره تلفظ ڪيري .

ڊپڻتوڊ لومري مثال شخه ڇرگنديري ڇه ڇه پڻتو
 ڙبه کي (پ) ڊڪلمي پو سرکي راسي او حرکت ولري (وروسته پي واول راڻي
 وي) نفسي آواز ڇني جو پيري اوکه پو پاڻي کي راسي پي نفسه آواز ڇني -
 جو پيري . دغه رنگه ڊپڻتوله دو هم مثال شخه ڇرگنديري ڇه ڇه دال
 ڪلمي پو سرکي تر واول دڻغ راسي بڻغنتوب پي ڊپروي اوکه پو پاڻي کي
 راسي بڻغنتوب پي لروي . او انگريزي ڙبي پو مثال کي د books او lips پو
 ڪلهوڪي ڇڪه ڇه (S) پو ڙبي بڻغه آواز نو (K او P) پسي راڻي دي نو

ٻي ڀڳهه (voiceless) يعني ٻه (س) سره تلفظ ڪيري اود hands او eggs
 ٻه ڪلمو کي ڳڻهه ڇهه (S) ٻه ڀڳن آوازونو (d او ڳ) پسي راڳلي دي نوڳن
 يعني ٻه (ز) سره تلفظ ڪيري!!

له پورتنی بیانہ تخذ یو بل تکی ہم خرکند یري ،
 هغه داچه آوازونه ٻه یوه ژبه کي ڪله ڪله دموقعیت له امله توپیر پیدا ڪوي اوڪله
 بیا دخیل د مخنی یا وروستنی محیط تخذ متاثره ڪيري . او مڱهه ڇهه دنری ژبی د
 ساختان او آوازونو له امله یوله بله سره توپیر لري نو هغه عوامل ڇهه دهغوی پر
 آوازونو باندي تاثير ڪوي هم توپیر لري او یوله بله سره ٻيل وي . دغه آوازونه
 ڇهه ٻه حقیقت کي یو آواز وي مگر د ڳینو عواملو ٻه نسبت ڪله یو ڊول اوڪله بل ڊول
 تلفظ ڪيري د ژبوهنی علما (د ژبی د عناصر و د استعمال مشخصوالی =
 Complementary distribution) اصطلاح ورته راوړي . مثلاً ٻه پورتنیو مثالونو
 کي ٻه لومړی مثال کي نفسی (پ) او ٻی نفسه (پ) د استعمال مشخص ڳایونه
 لري . یا ٻه بل عبارت ٻه هغه ڳای کي ڇهه نفسی (پ) راڳی ٻی نفسه (پ) نسي
 راتلاي ، او ٻه هغه ڳای کي ڇهه ٻی نفسه (پ) راڳی نفسی (پ) نسي راتلاي یعنی
 ٻه پسنټو کي د ڪلمی ٻه سر کي تر واول د مڱهه همپشه نفسی او د ڪلمی ٻه پای
 کي همپشه ٻی نفسه (پ) راڳی .
 له پورتنی بیان تخذ یو بل مطلب هم لاس ته راڳی او

(۱) : داهم باید وویل سی ڇهه نوموړي نتیجی موږ یوازي د نوموړو مثالونو له مخی وځیستلی .

هغه دادی چه آواز (فونیم) یو واحدشی ندی بلکه اکثره آوازونه د آوازونو مجموعو (sound unit) ده . یعنی خوږوله آوازونه سره یوځای کیری اوبیا یو - آواز ځنې جوړیږي چه ودغه یوه آوازته په ژبپوهنه کې فونیم (phoneme) وایي . اود فونیم وهرغړي ته الوفون (allophone) وایي . مثلاً په لومړي مثال کې د پند (پ) یو ډول اود توپ (پ) بل ډول آواز دی . دادواړه آوازونه یوځای یو فونیم تشکیلوي خو په بېل ډول بیا هر یوه ته الوفون وایي . نو په دې توگه ویلای سوچه په پښتو کې د (پ) فونیم دوه الوفونه لري . یو نفسی (پ) اوبلې نفسه (پ) . په یاد لری چه نوموړې نتیجه مور یوازي د نوموړو دوو مثالونو په اساس اخیستې ده او که زیات تحقیق وسي ممکن په پښتو کې د (پ) فونیم نور الوفونونه هم ولري .

مورفیم morpheme

د مورفیم تعریف د ژبپوهنی د علماو و لخوا په بېلو بېلو ډولونو سره سوی دی . که د مورفیم د تعریف له جزئیاتو څخه سترگې پټې کړو نو د یوې ژبې په خبرو کې بیخي کوچنی صوتي واحد چه معنی ولري مورفیم بلل کیری . د مثال په توگه دا خبره وگورئ : زه راغلم چه دخلکوښکی ادا کړم = (zəraglámčidəxalkunekiadā - Kram) - په پورتني خبره کې هغه بیخي کوچنی صوتي واحد ونه چه معنی لري په لاندې ډول سره بېلولای سو :

1. za	من زه	5. ĉi	که چه	10. i	لاحقہ رسمی ی
2. rā	طرف متکلم را	6. da	اضافت د	11. adā	ادا ادا
3. ġ	حرکت کردن غل	7. xalk	مردم خلك	12. Kr	فعل کردن کر
4. am	واحد متکلم م	8. u	لاحقہ حالت تیر صلی و	13. am	واحد متکلم م
		9. nek	خوب تیک		

دیورتنی خبری مورفیمونه که په غور سره وگورود موقعیت او حیونو نورو خصوصیتونوله امله سره یوشی ندي اولوله بله سره توپیر لري. مثلاً دریم، اوور اونهم داسی مورفیمونه دي چه درینې حیثیت لري او که نور مورفیمونه پوري ونسبلي هم دوی خپل اصلیت او مرکزیت له لاسه نه ورکوي. دغسی مورفیم ته رینه وایي. هغه مورفیمونه چه په رینه پوري نسبلي پیوندونه (affixes) بلل کیري. لکه په راغلم = rāglam کی (ra = را او m = م) او په نکي = neki کی (i = ی). پیوندونه هم پر خود ولوباندی وپشل کیري. یوهغه پیوندونه دي چه درینو (roots) په سر کی راځي. لکه په راغلم کی د (ra = را) پیوند چه وداسی پیوندونوته سابقه (prefix) وایي. او بل هغه پیوندونه دي چه په رینه پسې وروسته راځي لکه په راغلم = rāglam کی (m = م) او په خلکو = xalku کی (u = و). وداسی پیوندونوته لاحقہ (suffix) وایي. پیوند کله صرفی او کله اشتقایی وي. که چیری کوم پیوند د کلام دا جز ووله امله د کلمې په ماهیت کی بدلون راوړي اشتقایی

پيوند (derivational affix) ورته وايي. لکه په نېکي کې چې (نېک) صفت دی او
 (ي) یوه لاحقه ده چې له (نېک) سره یوځای سوې ده اوله نوموړي صفت تخنيزي
 اسم جوړه کړی دی. نوځکه (ي) اشتقائي پيوند بلل کېږي. که چېرې کوډر
 پيوند د کلمې وماهیت ته تغیر ورکړي لکه په کښېنم، کښېتو او کښېني کې
 (م، و، ي) پيوندونه چې د کلمې وماهیت (فعل) ته تغیر نه ورکوي بلکه یوازې
 د شخص له مخې د فعل معنی ته تغیر ورکوي. داسې پيوندونه و نه و چې صرغي پيوندونه
 (inflectional affixes) وايي. که صرغي پيوندونه له یوې کلمې څخه وايستل
 سي هرڅه چې پاته سي و هغه ته تنه (stem) وايي. مثلاً (دودونه او
 ماشومان) په کلمو کې (ونه او آن) صرغي پيوندونه دي چې که دغه صرغي
 پيوندونه له نوموړو کلمو څخه وباسو، په لومړۍ کلمه کې (دود) او په دوهمه کلمه کې
 (ماشوم) د تنو په حيث پاتېږي. مگر د (ارتياوي) په کلمه کې (ارتيا) تنه بلله کېږي.
 ځکه چې په نوموړې کلمه کې (ار) ريسنه، (تيا) اشتقائي پيوند او (و، ي) صرغي
 پيوندونه دي، هرکله چې صرغي پيوندونه (و، ي) ځنی وايستل سي ريسنه او
 اشتقائي پيوند (ارتيا) د تنې په حيث پاتېږي. د ريسنې او تنې توپیر ددی چې
 که له یوې کلمې څخه ټول پيوندونه وايستل سي څه چې پاته سي هغه ريسنه ده
 او که یوازې صرغي پيوندونه ځنی وايستل سي څه چې پاته سي هغه تنه ده. نوځکه
 ريسنه (بېله ځینو استشنا آتو څخه) یو واحد مورفيم وي، مگر تنه کله کله واحد
 مورفيم وي لکه (دود) یا (ماشوم) او کله بیا د مورفيمونوله ترکیب څخه جوړه سوې
 وي، لکه (ارتيا). بل دا چې یو مورفيم کېدای سي چې هم ريسنه او هم تنه

وي لکه (دود) يا (ماشوم) د (دودونه او ماشومان) په کلمو کې چې هم
رېسبه او هم تنه ورته ويل کيږي .

په ځينو ژبو کې يو بل ډول پيوند هم پېښيږي چې و
هغه ته منځينه (infix) وايي . هر مورفيم چې په بل مورفيم ننوځي ورڅخه
ننوتلي مورفيم ته منځينه وايي . مثلاً د کوليت (Quileute) په ژبه کې
هاکت (hok^wat) و سپين سړي ته وايي او هاڅکت (hock^wat)
پي جمع ده (سپين خلک) . په نوموړي کلمه کې ^w يو مورفيم دی چې د
جمع معنی لري او منځينه بلله کيږي ، ځکه چې د هاکت (hok^wat)
په مورفيم ور ننوتلی دی .

په انگرېزي کې (S) چې د ځينو واحدونو نومونو په پای
کې راسي د جمع معنی ورکوي ، خود محیط د تاثیر له امله يې تلفظ په يوه حال نه
پا تېري او د مخني محیط په واسطه يې تلفظ اوږي . يعنی که وروسته تر څن
(voiced) آواز واقع سي دی هم ورسره څن سي او که وروسته تر څن څخه
(voiceless) آواز راسي ئې څخه ادا کيږي ، او که وروسته تر داسي آواز ونو
واقع سي لکه (S) يا (z) په (iz) سره تلفظ کيږي . لکه په دې لاندې مثالونو کې
buk (book) + s > buks rod (road) + s > rodz roz (rose) + s >
roziz bas (bus) + s > basiz .

په نوموړو مثالونو کې څرگندېږي چې د محیط د تاثیر
له امله په انگرېزي کې (S) چې د جمع معنی ورکوي کله کله د (S) او کله کله

د (zi) او ځینې وخت د (izi) په بڼه ځان ښکاره کوي. دغه رنگه په پښتو کې د (ستا = از تو) او (زما = از من) په کلمو کې (س) او (ز) دواړه یوه سابقه ده چه د ملکیت (از) معنی لري. نوموړې سابقه په (ستا) کې ځکه په (س) سره تلفظ کیږي چه تر یونې زغده آواز (ت) د مخه راغلي ده او په (زما) کې ځکه په (ز) سره اد کیږي چه تر بن غن آواز (م) د مخه راغلي ده. نودغسي مورفیم چه یوه معنی ولري او د محیط، موقعیت یا داسې نورو عواملو په وجه کله یو ډول او کله بل ډول تلفظ کیږي ټول یو صوتي واحد تشکیلوي او یو مورفیم ورته ویل کیږي. د مورفیمو هر غړي ته الومورف (allomorph) وايي. مثلاً د پورتنیو مثالونوله مخې ویلای سوچه دانگریزی د جمع نوموړی مورفیم درې الومورفونه لري: (s)، (z) او (izi). او د پښتو هغه مورفیم چه د ملکیت معنی ورکوي دوه الومورفونه لري: (س) او (ز).

یو صوتي واحد که دوی یا زیاتي معنا گانې ولري، نود هغه د معنا گانو د شمېر په مطابق هغومره مورفیمونه ځني جوړیږي. لکه په پښتو کې (تور = tor) د (سیاه) په معنی یو مورفیم، د (تجهمت) په معنی بل مورفیم او د (جال) په معنی یو بل مورفیم دی. دغه رنگه (ي = i) په (نېکي = neki) کې یو مورفیم او په (راځي = rādzi) کې بل مورفیم دی ځکه چه په لومړۍ کلمه کې (i) اسمي معنی لري مگر په دوهمه کلمه کې دغایب

مفرد معنی ورکوي .

هغه مورفيم چه ڪله داسم اوڪله د فعل معنی ورکوي
 حِينِي ڪسان پي يو مورفيم بولي او حِينِي ڪسان پي دوه مورفيمه بولي . لکه
 په انگريزي کي د (look) مورفيم . مگر داسي مورفيمونه چه دنج په بدلون
 پي معنی بدلون مومي لکه په انگريزي کي (record = رڪورڊ) او record
 (ٽيڪلي) هريو بيل بيل مورفيم بيل کيري .
 دا هم بايد په ياد ولرولکه څنگه چه يو الوفون د بل الوفون
 پرځاي نسي راتلاي دغه رنگه الو مورفونه هم هر يو ځانله د استعمال مشخص
 اوتاکلي ځاي لري او يو الو مورف هميشه ڪله د بل الو مورف پرځاي باند نسي راتلاي .

مورفونيمڪي بدلون او دهغه ډولونه

مورفيم ڪله ڪله د خپل محيط يا نور و عواملو د تاثير له امله بدلون مومي او بيل
 بيل شڪلونه خوره ڪوي د مورفيم و د خوبلو بيلو بدلونونه چه د محيط په وجه ور
 پېښيري او دغه رنگه د فونيمونو داسي نور و تغير و نوته چه په مورفيم کي د مختلفو
 عواملو په وجه واقع کيري مورفونيمڪي بدلون وايي . مورفونيمڪي بدلون
 (morphophonemic change) په ځينو ژبو کي ساده او په ځينو ژبو کي
 ډېر مغلقي وي . خو په عمومي ډول په دوه ډوله پېښيري : يو دا چه مورفيم

د کوم فونيم په وجه متاثره سي او تغير و خوري. لکه په انگریزي کي چه
 (s) د جمع مورفيم دی که تر ږغڼ آواز وروسته راسي ږغڼ (z) ادا
 کيږي. لکه په rooms, eggs, او roads کي او که تر ږي ږغڼ آواڼي
 وروسته واقع سي ږي ږغڼ (s) تلفظ کيږي لکه په lips, roots او
 books کي. په نوموړو مثالونو کي (s) تر m, g, او d وروسته په
 (z) اوتر P, t او K وروسته په (s) سره تلفظ کيږي او په دې توگه
 دخپل د مخني فونيم په واسطه بدلون مومي. دغدرنگه په پښتو کي د (زما =
 zmā) او (ستا = stā) په کلمو کي (ز) او (س) د مالکیت مورفيم
 دی. که نوموړی مورفيم تر (م) د مخد راسي په (ز) او که تر (ت) د مخ
 راسي په (س) سره ادا کيږي (د مورفيم بحث وگوري). يعنی نوموړی مور-
 فيم دخپل وروستني فونيم په واسطه متاثره کيږي او په همدغه سبب
 بدلون مومي. بل داچه يو مورفيم د بل مورفيم پر واسطه تغير و خوري. مثلاً
 په انگریزي کي د جمع دالرمورفونو (in ~ iz ~ z ~ s) په سلسله کي
 in يوالومورف دی چه يوازي له aks (ox) سره واقع کيږي، يعنی هر
 حای چه د aks مورفيم راسي نو د جمع د مورفيم هغه الومورف ورسره
 واقع کيږي چه د in - شکل لري او aksin (oxen) تلفظ کيږي.
 که يو مورفيم د ځينو عواملو په وجه بېل بېل شکلونه
 خوره کړي (بېل بېل الومورفونه ولري) له دغو مختلفو مغايرو شکلونو څخه يوازي
 يو شکل (يوالومورف) د اساسي شکل (base form) په توگه انتخابيږي او د

دغه اساسي شکل په اساس ټول بدلونونه چه د مختلفو عواملو په وجه و
 نوموړي مورفيم ته ورپېښي او بېل بېل شکلونه غوره کوي په خاص او
 جامع ډول بېل بېل دي. د مثال په توگه د (ستا = stā) او (زما = zma) په کلمو
 کي (س = s) او (ز = z) دوه الومورفوندي چه دواړه يوځای يو مورفيم -
 تشکيلوي. نوکه په نوموړو دوو شکلونو کي (س = s) د اساسي شکل په توگه
 انتخاب سي بايد نوموړي مورفيم داسي معرفي کړو: (س = s) يو مورفيم
 دی چه د مالکيت معنی ورکوي او که تر (م = m) چه يو رغن آواز دی دغه
 راسي په (ز = z) سره تلفظ کيږي. مگر که په نوموړو شکلونو کي (ز = z) د
 اساسي شکل په حيث انتخاب سي بايد په دې توگه معرفي سي: (ز = z) يو
 مورفيم دی چه د مالکيت معنی لري او که تر (ت = t) چه يو نې رغه آواز دی
 دغه راسي په (س = s) سره تلفظ کيږي.

د اساسي شکل انتخاب د مورفيم په بېلو بېلو شکلونو
 کي اختياري دی، خو حتی الامکان بايد کوښښ وکړي چه د مورفيم هغه
 شکل د اساسي شکل په توگه انتخاب سي چه د هغه په اساس د نوموړي
 مورفيم دنور و شکلونو بيان په ساده او اسانه ډول سره امکان پيدا کړي.
 د مورفونيم کي بدلون يو مشهور قسم اسي ميليشن
 (assimilation) نومېږي او هغه دادي چه کوم آواز د گاونډي آواز
 د تاثير له امله د نوموړي گاونډي آواز سره يوشی سي يا ورته والی پيدا کړي.
 لکه په (سنبله) کي چه (ن) په (م) سره بدلون مومي يا لکه په (یک گړه)

کي چه د (یک) ک په خبر وکي په (گ) سره ادا کيږي . په لومړي مثال کي
 (ن) په (م) سره ځکه بدلون مومي چه د (ن) له څنگه يوشونډينز آواز (ب)
 راغلی دی او ددغه آواز د تاثير له امله (ن) ه په شونډينز آواز (م) سره اووښتي
 دی . په دوهم مثال کي (ک) يونې بڼه انسداد ي آواز دی چه دخپل گاونډي
 آواز (گ) د تاثير له امله بڼه سوې دی . په اسيميليشن کي که دمخني
 آواز پر وروستني آواز باندي تاثير وکړي او وروستني آواز بدلون ومومي
 پراگريسيو (Progressive) ورته وايي لکه په ترکي کي ($git\ di > git\ ti$)
 دی (ولار) او که وروستني آواز پر دمخني آواز باندي تاثير وکړي او دمخني
 آواز ته تغير ورکړي ريگريسيو (regressive) ورته وايي لکه په (ستا) او
 (زما) کي چه وروستني آواز پر دمخني آواز باندي تاثير کوي . اسيميليشن
 دوه ډوله واقع کيږي : يو داچه دداسي آواز په واسطه واقع سي چه د
 تغير سوي آواز ترڅنگ واقع وي او فاصله ونلري . ودې ډول اسيميليشن ته
 متصل (contiguous) اسيميليشن وايي ، لکه په (ستا) او (زما) کي . اول
 داچه اسيميليشن دداسي آواز په واسطه واقع سي چه د تغير سوي آواز تر
 څنگ نوي راغلی او يوله بله سره فاصله ولري ، يعنی په منع کي يې يو يا څو
 آوازونه راغلي وي . وداسي اسيميليشن ته منفصل (noncontiguous)
 اسيميليشن وايي . لکه په دري کي (سرش) چه په (سرش) سره تلفظ کيږي .
 په دې مثال کي لومړی (س) د وروستني (ش) د تاثير له امله په (ش) سره
 تبديل سوی دی او د (س) او (ش) ترمنځ نور فونيمونه راغلي دی .

د مور فونیمیکي بدلون یو بل قسم ډیسمیلېشن
 (dissimilation) نومېږي: کله کله په یو ترکیب (کلمه) کې یو
 آواز دوه ځایه (مکرر) واقع کېږي. که چېرې نوموړی آواز له نوموړو
 دوو ځایونو څخه په یوه ځای کې په یو بل آواز سره بدلون ومومي و دغې عملې
 ته ډیسمیلېشن وايي. لکه دنهونج اولونج په کلپو کې (ان) بدلون په (ل)
 سره.

د مور فونیمیکي بدلون یو بل قسم قلب (metathesis)
 نومېږي او هغه ددی چه د فونیمونو په ترتیب کې بدلون واقع سي لکه: مخکه
 ، مخکه - روځ ، ورځ - لوېشت ، ولېشت .

د فونیمونو زیاتوالی یا حذف بل هم مور فونیمیکي
 بدلون بلل کېږي. مثلاً په انگریزي کې (s) د جمع مورفیم دی چه کله -
 کله د (z) په شکل څرکېږي لکه په roads ، eggs او داسې نورو کلپو کې
 مگر د disiz په کلمه کې چه مفرد یې diš دی ، د (i) فونیم راغلی دی .
 په پښتو کې ځینې خلک (دېرش) په (دېش) سره تلفظ کوي او کله کله -
 (خلوېښت) په (خلوېښ) سره ادا کوي او په دې توگه له دېرش څخه (ر)
 اوله خلوېښت څخه (ت) حذفوي . دغه رنگه که په انگریزي کې یې ښځه
 کانسونینټ چه د روډو اولونو په منځ کې واقع سي دېرځله ښځن کېږي
 لکه betar چه په bedar سره تلفظ کوي . دغه رنگه ښځن کانسونینټ
 چه په پای کې راسي په ځینو ژبو کې کله کله یې ښځه کېږي لکه د جرمني

tag (ورخ) چه په tak سره تلفظ کيږي. نوموړي اودغه ډول نور بدلونونه چه په مورفيم کې پېښيږي ټول مورفونيم کې بدلونونه بلل کيږي.

ديوي ژبې دمورفيهنود معلومولو اوبلولولارې

څرنگه چه دنړۍ ژبې د داخلي ساختمان او جوړښت له امله يوله بله توپير لري، نود هغوی مورفيهنونه هر په يوه بڼه ځان نه څرگندوي. په ځينو ژبو کې يو ډول او په ځينو نورو ژبو کې بل ډول مورفيهنونه موجود دي. يو ژب پوهاند ديوي ژبې دمورفيهنود معلومولو په وخت کې بايد له ډېر غوراو احتياط څخه کار واخلي خو چه دهغې ژبې دمورفيهنونو شکلونه په صحيح ډول سره پيدا او معرفي کړي. ديوي ژبې دمورفيهنود معلومولو اوبلولوپه وخت کې بايد دالاندي ټکي په نظر کې ونيول سي:

مورفيم له سېلاب سره کومه رابطه نلري. يعنی کله کله يومورفيم خوشېلابه وي او ځينی وخت يوسېلاب څومورفيهلري. مگر داسې هم ډېر پېښيږي چه يومورفيم يوسېلاب وي. مثلاً (کندهار = Kandahar) يومورفيم دی چه درې سېلابه لري. (حَم = dzam) يوسېلاب دی چه دوه

مورفيمه (dz + am) لري. (لاس = lās) يو مورفيم دی او یوسېلاب لري.
 د مورفيمونو او فونيمونو شمېر هم یوله بله څه رابطه نه سره لري.
 د مثال په توگه د (رنا = runā) په کلمه کې (رن = run) چه درې فونيمونه
 لري يو مورفيم دی او (آ = ā) چه يو فونيم دی يو مورفيم هم دی. نو يو مورفيم
 ممکن یوازې يو فونيم وي. يو فونيم کله کله د بېلو بېلو مورفيمونو په ډول -
 څرکندېدلای سي. خو کله کله هماغه فونيم یوازې د یوه فونيم په حيث نه
 د مورفيم په ډول په ژبه کې پېښېږي. مثلاً د (نېکي = neki) او (څي = dzi)
 په کلمو کې (i) يو فونيم دی چه په نوموړو ډولونو کې د بېلو بېلو مورفيمونو
 په ډول راغلی دی. يعنی په لومړۍ کلمه کې يو ډول او په دوهمه کلمه کې بل ډول
 معنی لري. مگر د (څير = dzir) په کلمه کې بيا هماغه فونيم معنی نلري
 او یوازې د يو فونيم په حيث راغلی دی نه د مورفيم په ډول.

کله کله محقق د ژبې د مورفيمونو د معلومولو په
 وخت کې له یو شمېر داسې مثالونو سره مخامخ کېږي چه په هغوی کې يو ډول
 صوتي واحد ونه او يو ډول معنا گانې راغلي وي. نو محقق باید بېله غور او
 کافي تحقيق څخه د نتیجه واخلې چه نوموړي صوتي واحد ونه د يو ډول
 معنی د موجود والي له امله او د هغوی د یوشمې والي په وجه يو مورفيم وېوې.
 لکه چه ووايي په دې ټولو کلمو کې (کور = Kor، کوته = Kotá،
 کړی = Kazdáy، کلا = Kalá، کای = Kálay) د هستوگنې د ځای
 معنی پرته ده، او په دې ټولو کلمو کې يو صوتي واحد (K = ک) راغلی دی

نوځکه (ک = K) یو مورفیم دی چه دهستوگني دځای معنی ورکوي . دغه سبب دی چه محقق هېڅ وخت له نیمگري ډېتاخته مثبته نتیجه نه اخلي له نوموړو کاهوسه که داسي کلمې لکه (خونه = xúna ، جونگره = jongara ، ښار = sār ...) یوځای کړو څرگنده به سي چه (ک = K) دهستوگني دځای معنی نه ورکوي او مورفیم سي بلل کېدای .

که یو مطلب په دوو بېلوثر بوکي اداسي ، ممکن د مورفیمونو شمېر یې - توپیر ولري . د مثال په توگه په پښتو وایي : زه کورته یم = za kor ta dzam او په انگریزي وایي : I go home = ay go hom . نوموړی مطلب په پښتو کې په پنځه مورفیمه (za + kor + ta + dz + am) او په انگریزي کې په درې مورفیمه (ay + go + hom) سره اداسوی دی . نوکه موږ وغواړو چه د انگریزي ژبې دنوموړي خبري مورفیمونه دپښتو دترجمې له مخې معلوم کړو باید په دې فکري ونسو چه ځکه چه په پښتو کې نوموړې خبره پنځه مورفیمه لري نو په انگریزي کې هم باید پنځه مورفیمه ولري . بلکه زمونږ تحقیق باید دحقایقو پر اساس ښاوي اوځکه چه د انگریزي دژبې مورفیمونه معلوموو نو د انگریزي ژبې خپل ساختمان باید په نظر کې ونیسونه دا چه دپښتو ژبې د ساختمان په اساس د انگریزي ژبې ساختمان فرض کړو .

دلیوکې ژبې په مورفیمي تجزیه کې موږ باید زیار و باسو چه دهغې ژبې - ساختمان په هغه ډېتاکي چه موږ یې په لاس کې لرو په داسي کوچنیو توټوسه تجزیه کړو چه نوموړې هغه ټوټه یوازې یو مورفیم وي . (ودا

تجزیہ موبن د شکلونو د پرتله کولو او مقایسه کولو په ترڅ کې کولای
 سو. که دا کار موبن په بریالیتوب سره سرته ورسوو نو ټول هغه مور
 فیمنه به چه په دپټا کې موجود دي لاس ته لاسي. د مثال په توگه په -
 لاندي ډول د پشه یي ژبي دهغي لهجې د یوې لنډې دپټا مور فیمی تجزیه
 کوو چه د نورو د درې په پنجو قلعو کې خلک خبري په کوي:

1. éloamāgošinjše	داز موبن کور دی.	4. élodār	داغرن.
2. éloamābāgše	داز موبن باغ دی.	5. búbakārgošinj	د پسر سینه کور.
3. amāgošinj	ز موبن کور.	6. pašayibúbakārbāgše	(پشه یي د پشه سینه ش به ده)
7. élobakārbāgše		داسه باغ دی	

که دلومړی اودوهي خبري معناوي سره پرتله کړو
 ددواړو خبرو معناوي نور سره یوشی دي او یوازې په (کور) او (باغ) کې
 توپیر سڅ لري. دنوموړو خبرو په پشه یي شکلونو کې کوم توپیر چه راغلی
 دی هغه یوازي د gošinj او bāg په ټوټو کې دی. نو کوم معنی لرونکی
 او کرامري ټوټې چه موبن دنوموړو دوو خبرو د مقایسې له مخې سڅ بېلولای
 سویوه د gošinj اوبله د bāg ټوټه ده چه لومړی ټوټه د (کور) اودوهي
 ټوټه د (باغ) معنی ورکوي. په دریمه خبره کې یوه د gošinj ټوټه راغله
 ده چه د مخه یي موبن معنی لاس ته راوستلې ده چه و (کور) ته وايي اود

نوموري خبري په معنی کي هم دغه مطلب موجود دی . نوموړي خبري پاته برخه *ama* ده چه ددغي خبري د معنی له مخي څرکند يږي چه د (نوموړي) معنی ورکوي . که لومړی او څلورمه خبره سر پرتله کړو - څرکند به سي چه نوموړ و خبره په معنی کي يوازي يو مطلب مکرر راغلی دی چه هغه د (دا) مطلب دی او د نوموړ و دوو خبرو په پشه يي شکلونو کي هم يوازي يوه توتبه مکرر راغلي ده چه هغه د *əlo* توتبه ده . نو د نوموړ و دوو خبرو له پرتلي څخه دا څرگند يږي چه *əlo* او (دا) سره يوشی دي او هرکله چه په څلورمه خبره کي موندنه دا څرگنده سوه چه د *əlo* توتبه د (دا) معنی لري نو دا هم بايد ومنل سي چه په نوموړي خبره کي د پشه يي خبري پاته توتبه (*dār*) د نوموړي خبري د پاته سوي معنی (غږ) سره يوشی ده . اوس بيرته ولومړی خبري ته راځو . په لومړی خبره کي د نور و ټولو شکلونو معنا وي لاس ته راغلي دي او يوازي د پشه يي په خوا کي (*še*) او د پښتو ترجمې په خوا کي (دی) پاته دی چه طبعاً د واره سره يوشی دي . يعنی (*še*) د (دی) معنی ورکوي .

په پنځه خبره کي *gošij* موندنه معلوم سوچه د (کور) معنی ورکوي . په دې ډول پاته توتبه (*bubakar*) د (ډېر - ښه) په معنی پاتېږي . که دغه توتبه په اوومه خبره کي وپلټو ، څرگنده به سي چه نوموړي توتبه يو واحد مورفيم نه دی . ځکه چه دهغي يوه برخه (*bakar*) د (ښه) په معنی راغلي ده او بله برخه يي (*bú*) يو بل

مورفيم دی چه په څرکند ډول د (ډبر) معنی ورکوي . په شپږمه
 خبره کې نور ټول مورفيمونه موب ته معلوم دي او کورشي چه پاته دی هغه
 د پشه يي په خوا کې د jāb ټوټه او د پښتو ترجمې په خوا کې د (ثربه) مفهوم
 دی چه دا دواړه هر طبعاً بايد يوشی وبلل سي . يعنی jāb د ژبې معنی لري
 په پورتني ډول موب وکولای سواي چه ټولې معنی
 لرونکي ټوټې چې په نوموړي ډبره کې راغلي دي دهغوی له معنا گانوسه لاس
 ته راوړو . ددغې لنډې ډبره مخي د شکلونو د پرتله کولو او مقایسه کولو
 په ترڅ کې موب د اهم څرگنده کړه چه نوموړي ټوټې واحد مورفيمونه دي .
 د نوموړو مورفيمونو لست په لاندې ډول سره ترتيبولای سو :

عāo	دا	dār	غږ
amā	زموږ	bū	ډبر
gošīŋ	کور	baKār	ښه
še	ډی	jāb	ژبه
bāg	باغ	pašayī	پشه يي

د يوې ژبې د مورفيمونو د معلومولو له پاره کافي مواد او کړه کتنه ضروري
 ده . ځکه چه په لږ موادو کې حسيني وخت محقق د مورفيم حقيقي بڼه نسي
 پېژندلای . نو د پاره د دې چه ډبر کوچني معنی لرونکي صوتي واحد ونه

پخپل حقيقي شکل او بڼه سره پيدا کړای سي محقق بايد هغوی په ډول
ډول او بېلو بېلو خبرو کې تر غور لاندې ونيسي او د هغوی د صحيحې اندازې
په باره کې خپل ځان ډاډه کړي. دادی اوس د عبري ژبې دلاندنی د پتباد
مورفيمي تجزيې په ترڅ کې پر دې مطلب باندې رڼا اچوو :

1. šamartihū	مادې وساته	5. šamarnūhā	مورې د اوساتله
2. šamartihā	مادې وساتله	6. šamarnūkā	مورې تاسي وساتلست
3. šamartikā	ماتاسي وساتلست	7. qatalihū	مادې وواژه
4. šamarnūhū	مورې دې وساته	8. qatalnūhū	مورې دې وواژه

په لومړۍ او دوهمه خبره کې د معنی توپیر یوازې په
(دی) او (دا) کې راغلی دی. یعنی د نوموړو د واورو خبرو معنی یوشی ده
یوازې د ووره فرق لري چه په لومړۍ خبره کې غایب مذکر او په دوهمه خبره
کې غایب مؤنث یاد سوی دی. عبري خبرې هم د واوره توکیت مت یوشی دي
یوازې د لومړۍ خبرې په پای کې $\bar{\alpha}$ او د دوهمه مثال په پای کې $\bar{\alpha}$ راغلی دی
نو په سرسري نظر که سړی وکوي ممکن د نتیجه واخلي چه (لآ) یو
مورفیم دی چه د (دی) یعنی غایب مذکر او ($\bar{\alpha}$) یوبل مورفیم دی چه د (دا)
یعنی غایب مؤنث معنی ورکوي. خو که درید خبره هم ورسره یوحای
کرو څرکند یزي چه ($\bar{\alpha}$) په دس واورو خبرو کې مشترک

راغلی دی او کوم شی چه په دس و سر و خبر و کي تو پیر لری هغه د -
 hū , hā , او Kā تو پی دی . خکله چه دنومور و در و خبر و نوره معنی
 یوشی ده او یوازی په در و ضمیر و نو کي تو پیر سر لری . نو اوس باید دا
 نتیجه خنی و اخلو چه نوموری در پی تو پی در پی مور فیهونه دی چه د -
 نومور و در و ضمیر و نوله پاره راغلی دی یعنی hū د (دی) ، hā د (دا) او
 Kā د (تاسی) معنی ور کوی .

که خلمه ، پنجه او شپړمه خبره هم ورسره یوځای
 کړو اوله نومور و شپړ و برخو خنډ هغه مور فیهونه چه دغه مور معلوم
 کړل (hū , hā , او Kā) و باسو په پاتو برخو کي Samar په تولو
 خبر و کي مشترک راغلی دی یوازی په کورځای کي چه د مفرد متکلم ضمیر
 (نره) راغلی دی هلته (tī) او په کوم ځای کي چه د جمع متکلم ضمیر
 (مور) راغلی دی هلته (nū) ورسره یوځای سوی دی . نو خکله د نتیجه اخلو
 چه (tī) یو مور فیم دی چه د مفرد متکلم (نره) معنی لری او (nū) یو
 مور فیم دی چه د جمع متکلم (مور) معنی ور کوی .

که اوومه او اتمه خبره هم له نومور و خبر و سره یو
 ځای کړو ، کومه ټوټه چه نا آشنا په نظر راځي هغه د (qatal) ټوټه ده .
 دنومور و در و خبر و په معنی کي چه کوم شی مور ته نوی په لاس راغلی
 دی هغه د (وواژه) مطلب دی . خکله چه د دغه نوی مطلب له پاره یوه نوی
 ټوټه (qatal) په لاس کی لرو نو د نتیجه اخیستلای سو چه (qatal) یوه

توتپه ده چه د (وواژه) معنی ورکوي .

که ټولي خبري له سره ترپاڼه وگور و ، بېله (وساته) شخه نور د ټولو معنا ووله پاڼه مو ، مورفيمونه يا معنی لرونکي ټوټې پيدا کړي دي ، او د شربو په هغه موادو کې چه مونږ ترخپرنې لاندې نيولي دي يوه توتپه (šamar) پاته ده . ځکه چه په يوه خوا کې د (وساته) مطلب او په بله خوا کې د (šamar) توتپه لرونوڅرکندېزې چه (šamar) يوه معنی لرونکې توتپه ده چه د (وساته) معنی ورکوي . بل داچه که لومړی اوڅرکند خبر له اوونې او اتمې خبرې سره مقایسه کړوڅرکنده به سي چه په نوموړو خبرو کې په کورځای کې چه (وساته) راغلی دی هلته د (šamar) او په کوم ځای کې چه (وواژه) راغلی دی هلته د (qatal) توتپه راغلي ده چه دا هم پر دې باندې دلالت کوي چه د (šamar) توتپه د (وساته) په معنی سره پېښېږي . د نوموړو خبرو د مورفيمونو لست په لاندې ډول سره ترتيبولای سو:

šamar — وساته	hā — ها
tī — ټي	Kā — کاسي
hū — ځي	nū — مونږ
qatal — وواژه	

(۱) : تاسی دا احترام له پاڼه راغلی دی . اصلاً Kā د مفرد مخاطب له پاڼه راځي .

ديوي ژبني دمور فيمونه د معلومولو په وخت كې بايد دمور فيمونه نوالومور فونه هم په نظر كې ونيسو، او كه كوم مور فيم بېل بېل لومور فونه ولري هغوی هم بايد معلوم كړو او دهغوی د استعمال مشخص ځايونه وښيو. داری اوس به د مثال په توگه په لاندې ډول د (zapotec) د ژبني ديوي لنډې ډېټا مور فيمي تجزيه وكړو او ووبه كور و كه ځينو مور فيمونه نوالومور فونه درلودل هغه به هم معلوم كړو او دهغوی د استعمال مشخص ځايونه به وښيو. د زپوتيك ژبه په مكسيكو كې ويلي كېږي.

1. reKabiza? (استمراری حال) زه جواب ورکوم	8. duwaza? زه ژوند کوم
2. rudibiciza? " زه وچوم	9. ru'naza? (استمراری حال) زه غورځوم
3. rugalaza? " زه اور لگوم	10. Ki بريول
4. riKiaza? " زه کښم	11. ra'aza? (استمراری حال) زه ځم
5. eKabi جواب ورکول	12. udibici وچول
6. riduwaza? (استمراری حال) زه ژوند کوم	13. duwa ژوند کول
7. riKuwaza? " زه ساتم	14. ritaza? (استمراری حال) زه اخلم
15. riKiza? (استمراری حال) زه مينځم	

نومورې ډېټا كه ستر پايه پوري په يوه نظر سره وگورو، د دې ډول مور فيمونه پكښې راغلي دي: تنه، واحد متكلم، ضمير او استمراری حال.

په (1، 2، 3، 4، 6، 7، 9، 11، 14 او 15) مادو کې د مورفيمونو نوموړي درې
سره ډولونه راغلي دي. په (5، 10، 12 او 13) مادو کې يوازې تنې او په اتد
ماده کې تنه او د واحد متکلم ضمير راغلی دی. که (6، 7 او 13) مادې سره پر تله
کړو څرگنده به شی چې (duwa) تنه، (za²) واحد متکلم ضمير او (zi)
استمراري حال ښيي. دغه رنگه په ټولو هغو موادو کې چې (نه) راغلی دی -
هلته (za²) هم راغلی دی. له دې څخه څرگندېږي چې (za²) د (نه) په
معنی دی. که دوهم او دوولسمه ماده سره پر تله کړو څرگنده به سې چې
(udibici) تنه ده چې د (وچولو) معنی لري، (za²) د (نه) معنی ورکوي
او کوم صوتي واحد چې داستمراري حال معنی لري هغه د (۳) صوتي
واحد دی. ځکه چې (zi) او (۳) دواړه داستمراري حال معنی ورکوي
نو څرگنده ده چې نوموړي دواړه صوتي واحدونه د يوه مورفيم الومور فونو
دي. د دې دپاره چې په ښه توگه څرگنده سې چې نوموړي صوتي واحدونه
الومور فونو دي نو ښايي چې د هغوی مشخص استعمال هم پيدا کړو. په
نوموړو موادو کې که په غور سره وپلورئ وڅرگنده به سې چې (zi) تل
ترکانسونينټ او (۳) تل تر واول د مخه راغلي او يو د بل پرځای باندې
هيڅکله نه واقع کېږي. نو ځکه موږ د دواړه صوتي واحدونه د يوه مورفيم
الومور فونو بولو. هغه مورفيمونه چې په نوموړې دېټاکي راغلي
دي په لاندې ډول سره ښوولای سو:

1. ۳ ~ ۳i ^(۱) استماری حال	7. duwa ژوند کول
2. za' زه	8. Kuwa ساتل
3. ekabi جواب وړ کول	9. u'na غوڅول
4. udibici وچول	10. Ki پړیولل
5. ugala اور لگول	11. a'a تلل
6. Kia کڼدل	12. ?a اخیستل

کله کله د مورفیمونو د الو مورفونو د استعمال شخص
 ځایونه دهغه محیط له مخې چه نوموړي الو مورفونه پکښې واقع سوي وي نه
 څرکندېږي . په داسې حال کې ښایي چه ټول هغه ځایونه وښوول سي
 چه نوموړي مغایر شکلونه پکښې واقع کېږي . د مثال په توگه دمکسیکو د یوې
 بلژبې چه هېواوې (Huave) نومېږي ددې لاندې ډېټا مورفیمي تجزیه کوو :

1. andiomáac موبه پیله کوو	2. ačiatíac موبه څیرو
3. imboláac موبه بیرېږو	4. ahiráac موبه لرو
5. ačičíac موبه څېښو	6. ahačíac موبه وړکوو

(۱) دغه ډول علامه (~) د یوه مورفیم د الو مورفونو د ښوولو په غرض د نوموړي مورفیم د الو مورفونو ترمنځ راځي (د دغه سمبټ پای وگورئ).

7. andokóoc	مون کبان نیسو	8. ianáac	مون خنی رلخو
9. acohóoc	مون لوب کوو	10. uwíac	مون لیون اخلو
11. akoočíac	مون پریکوو	12. auwáac	مون وحو
13. andok	کبان نیول	14. anjialáac	مون مید کوو (پهچن یا دئی نوبی)
15. ašomáac		مون پیدا کوو	

نوٲا : پرته له دیار لسمی مادی خخه چه یومو فریم دی ، په نور وٲولو خبر و
کي دوه دوه مور فیهونه راغلی دي .

که په نوموړي ډېټا کي په غور سره وگور و په هر ماده
کي یو متکلم ضمیر او یو فعل راغلی دی . که د بید او د وولسمه ماده سره
مقایسه کړو ، څرگنده به سي چه په دواړو کي یو مشترک صوتي واحد (āac)
راغلی دی او د نوموړو مادو په ترجمه کي مون یو مشترک مطلب (مون) لرو .
نو ځکه د دغې ډېټاله مخي نوموړی مشترک صوتي واحد (āac) د (مون)
معنی ورکوي . او که په نور و هغو ځایو کي چه نوموړی صوتي واحد
راغلی دی وگور و هم دغه نتیجه واثبات ته رسین ی . یعنی هر ځای چه
(āac) راغلی دی په پښتو ترجمه کي (مون) راغلی دی . په شپږمه او لسمه
ماده کي یو بل صوتي واحد (íac) مشترک واقع سوی دی چه د دغو مادو په
ترجمه کي یو مشترک مطلب (مون) راغلی دی . نوموړی صوتي واحد هم د
(مون) په معنی سره بېلولای سو . دغه ننگه که او ومه او د یارلسمه ماده سره

پرتله کړو وڅرگنده به سي چه (00c) د (موبن) معنی ورکوي. نو په نوموړې دپتاکي درې صوتي واحدونه دلاحقې په توگه د (موبن) له پارټه راځلي دي چه درې سره ديوه مورفيم الومورفونه بلل کېږي. د مخه موبن ته ويل سوي وه چه پرته له ديارلسمي مادې څخه په هره ماده کې دوه مورفيمونه راځلي دي. ځکه چه په نوموړې هره ماده کې د جمع متکلم دمورفيم الومورف راځای دی نو د هري مادې پاته برخه له هغه فعل سره مساوي ده چه وموبن ته دهغي مادې په ترجمه کې راکړه سوي دي. د نوموړي دپتاکي مورفيمونه په لاندې ډول سره بېلولای سو:

1. - áac ~ - íac ~ - óoc	موبن	2. andiom	هيله کول
3. imbol	بېرېدل	4. ahir	د لولو
5. ačič	څېښل	6. ahač	ورکول
7. andok	کبان نيول	8. ian	رانگ
9. acoh	لوبه کول	10. uw	پورول
11. akooč	پرې کول	12. auw	وتل
13. anjial	میده کول	14. ašom	پيداکول
15. ačiat		خپل	

د جمع متکلم دمورفيم د الومورفونو د استعمال مشخص ځايونه د نوموړي دپتاکي مخي نه معلومېږي. نو ځکه ددې د پارټه چه دهغوی د استعمال

مشخص جالیونه و بنوول سې یوانزنی لاس داده چه دهر الومورف سره
دټولو هغو شکلونولست واخیستل سې چه له هغه الومورف سره واقع کیږي.
دالستونه په لاندې ډول سره ترتیبولای سو :

- āac :	- ĩac :	- ōoc :
andiom - هیله کول	ačiat - خیرل	andok - کلبانیول
imbol - بېرول	ačič - خېښل	acoh - لوبه کول
ahir - درلوول	ahač - وړکول	
ian - راتگ	uw - پورول	
auw - وتل	akooč - پرې کول	
anjial - میده کول		
ašom - پیدا کول		

خو په داسې مواقعو کې دپاره درې چه زموږ په کار کې
اسانتیا پېښه سې ، دپه بڼه لاس داده چه لومړی له ĩac او ōoc سره
دهغو شکلونولست ترتیب کړو چه له نوموړو دوو الومورفونوسره واقع کیږي
او وروسته ووايو چه نور ټول شکلونه له āac سره واقع کیږي. دلته
مطلب صرف ددی چه په دغه ډول لستونو کې سړی ودې ته نه مجبور کیږي
چه ټول شکلونه ولیکي او په دې لحاظ یوه اقتصادي لاس داده.

ددې د پايه چه د مور فيمونو لابطه يوله بله سځ وښووله
 سي نو په پورتني مور فيمي تجزيه كي د خينو مور فيمونو سره د لابطي وړه
 ليكه (-) راغاي ده . هغه شكل چه همپشه د كوم تركيب په سر كي راځي ،
 نوموړې وړه ليكه تر هغه شكل وروسته ايسنوله كيږي . هغه شكل چه
 همپشه د كوم تركيب په پاي كي واقع كيږي نوموړې ليكه تر هغه شكل
 د مخه راځي . كه وغواړو چه د كوم مور فيم بيل بيل الوموږ فونه وښيو نو بايد
 د نوموړو الوموږ فونو تر منځ يوه كزه وښه ليكه كښنو . دو .

الهجوي اطللس

د هجر كله چه دوه كسه په يوه ژبه خبري سره كوي
 كه سري په ډېر غږ ورتنه خيږ سي ، د دوي په خبر وكي توپير موجود
 وي . او هماغه يوه موضوع يو سري په يو ډول او بل سري په بل ډول كلمو
 كي ادا كوي . كمن يو سري په خپلو خبر وكي داسي كلمې استعمال كړي چه
 د هغه بل سري د كلمو په پانگه كي نوي ، يا يې زده وي خود هغوي د استعمالولو
 سره عادت ونلري . دغه ډول ديوي كورني لهجه ويلي كورني ته خه
 ناخه توپير لري . په يوه ټولنه كي بيل بيل اجتماعي كروپونه لكه خواران

اوبه ايان ، مريان او خپلواک وگړي ، تعليم يافته او نې تعليمه خلک په خپل منځ کي د لهجې اختلاف لري . تردې چه ځيني وخت داسي پېښيږي چه د يوه اجتماعي کړو پ غړي د بل اجتماعي کړو پ غړي په خبره که څه هم د واره ديوي ژبي ويونکي وي خود لهجې د توپير په وجه ښه نه پوهيږي . د نړا و ښځي لهجه هم توپير سره لري . دنراليا نوا ونه و په وينا و وکي هم ځيني وخت توپير ليدل کيږي . مثلاً د افريقا په ډېرو ښوونکي زليان له اکثر وهغو مذهبي اصطلاح گانوسره چه د دوی پلرونه او ميندي په پوهيږي آشنائي نلري . د اتوپير په هغو ځايونو کي ډېر ليدل کيږي چه ن ورکچر په چټکتيا سره د بدلون په حالت کي وي . هغه خلک چه هر وخت په نژدې تماس کي وي يا په يوه کلي يا يوه ښار کي ژوند کوي او په هماغه يوه اجتماعي يا اقتصادي ډله پورې اړه لري ژبه تقريبا په يوه ډول سره استعمالوي . مگر هغه کسان چه په ندرت سره يايې ښځي موقع نومي ميندې چه يوله بله سره په تماس کي سي او خبري اتري سره وکړي ، په خبر وکي يې نريات توپير ليدل کيږي . د مثال په توگه د برتانيې عالمي انگريزي ژبه په لندن او مانچسټر کي ډېر ورته والی سره لري . خود نومور و ښار ونو په شا او خوا کي محلي لهجې يوله بله ډېر توپير سره لري . د جغرافيايي موقعيت په اساس ممکن ديوي ژبي ويونکي پخپلو خبرو او وينا و وکي څرگندا اختلافونه او توپيرونه ولري . د اتوپيرونه په عمومي ډول په آوانو ، نو ، شکلونو ، د شکلونو په ترتيب ، کلمو او معنی گانو کي ليدل کيږي . د مثال په توگه د کندهار د لهجې د (بن) او (بن) آوانو د ننگر هار او په

حِينونور ولهجو کي په (گ) او (خ) سره ادا کيږي . په کندهام کي (چوپا)
ته (شپون) او (موتروان) ته (موتروان) وايي ؛ مگر په حِينونور ولهجو کي نوموړي
کلمې په (شپين) او (مېتران) سره تلفظ کيږي .

يوه ورځ له کندهام څخه کابل ته په موټر کي تلم . موټروان
او کليز د واپه ډيکتيا وو . پر لاري د موټر په ماشين کي څه خرابي پېښه
سوه . کلپنر ورکښته سو پر ماشين يې کار شروع کړ . موټروان په سيمت
کي ناست ؤ او وکلپنر ته يې ورنښخ کړل ؛ "چکيش کيږده چکي روخله"
که موټروان د کندهام په پښتو خبري کولای نو به يې ورته ويلې وای ؛
"چکش کښېږده چاکورا واخله" .

په حِينول لهجو کي وايي (سري دى = saray day) او
په حِينول لهجو کي وايي (سري دى = saray day) مگر په حِينول لهجو کي وايي
(سري ده = saray da) . په کندهام کي (گوگرد) ته (اور لگيت يا-
اولگيت) وايي ، او (گرگ) ته (شر مښ) وايي ، او (ډنگر) د لاغر په معني استعمالوي
مگر په حِينونور ولهجو کي (گوگرد) ته (کوگر) او (گرگ) ته (لپوه) وايي او
(ډنگر) د (غوايي) په معني استعمالوي .

که موبن و غواړ و چه د يوې ژبي بېلې بېلې لهجې اود
هغوی توپير ونه په صحيح ډول سره وښوولای سو ، نو د هري لهجې په
بانگ کي د ژبپوهني له اصولو سره سم يولر تحقيقات کوو ؛ او هغه مواد چه
د هغوی په واسطه موبن د نوموړي ژبي بېلې بېلې لهجې اود هغوی توپير ونه

وینو ولای سو د ژبپوهني د علمي اساساتوله مخي راغونډ وو. دغه مواد چه راټول سول او دخپر ولوله پاره آماده سول مونږ کولای سو چه په بېلو طریقو سره هغه نشر کړو. یوه طریقه داده چه دیوه کاغذ پر مخ باندی د هر جواب وړ کوونکي (informant) خبري په بېلو بېلو عموري ستونونو کي په داسي ډول سره را ولو چه د ټولو جواب وړ کوونکو هغه جوابونه چه دیوي موضوع په باره کي یې وړ کړي دي څنگ پر څنگ پر یوه افقي لیکه باندی واقع سي، خو په دې توگه مونږ وکولای سو چه نوموړي جوابونه یوله بله سره پر تله کړو. بله طریقه داده چه نوموړي جوابونه د نقشو په توگه په داسي ډول سره وښو چه په هغه کي د هر جواب وړ کوونکي جواب د هغه جواب وړ کوونکي د هستوگني په ځای کي واقع سي. دغه دوه طریقه یوه غوره طریقه ده. ځکه چه د دغسې نقشو یوه مجموعه مونږ ته موقعه راکوي چه دیوي ژبي د بېلو بېلو خاصو وداستعمال مشخص ځایونه په نوموړو نقشو کي د مقایسه کولو په ترڅ کي پیدا او مقایسه یې کړو او په یوه نظر سره په اسانه توگه له نوموړو نقشو څخه خپل مطلب لاس ته راوړو. د دغسې نقشو مجموعه چه په هغو کي دیوي ژبي د بېلو بېلو له وجود غسې او داسي نور توپیرونه ښوول سوي وي د ژبپوهني په اصطلاح لهجوي اطلس (dialect atlas) بلل کيږي.

کوم سړی چه د ژبي تحقیق کوي و هغه ته محقق
(Field worker) وایي. جیلیرون (Gillieron) چه د سولیس

یوډ پر نامتو ژبپوهان دی وایي چه محقق باید یوسړی وي . یعنی دیوې
ژبې ټولې لهجې بنایي چه دیوه سړي په واسطه ثبتي سي . مگر جود (Jud)
او جې برگ (Jaberg) چه دواړه دده شاگردان وو دایتالیې اوسویس د
ژبپوهني او نژادپوهني (Ethnology) داطلس په ترتیبولو کي یې له دس و
تنو شخړه کارخیستی دی .

محقق بنایي چه دلېجې په محل کي کار وکړي او د جواب
ورکونکي جوابونه پخپله باید ولیکي . دپټا (هغه مواد چه د ژبې دلېجو
دتحقیق له پاره راغونډیږي) بنایي چه دخبر و دعادي سرعت له مخې ثبته
سي چه طبیعی وي نه دورواو غیرطبیعي خبرو په موقع کي . دخبر و
په ثبتولو کي به دپرتلواری نکوي . یعنی هرکله چه محقق دپاره سي چه اواز و
یې په صحیح ډول سر او سرې دي نو وروسته دي دهغوی په ثبتولو کي
اقدام وکړي . محقق باید له جواب ورکونکي شخړه داغوبنښنه ونکړي چه
یوتوری تردسې یا خلو واره زیات تکرار کړي . بلکه اکثره محققین ولومړي
تلفظ ته اهمیت ورکوي او که کومه اشتباه ورته پېښه سي هغه په نور و مشاهرو
خبر وکي رفع کوي . محقق باید دا کوښښ ونکړي چه د ژبې ټول مواد هرو
مرو ترعمومي قواعد ولاندې راوي . مخکله چه په یوه ژبه کي یې قاعده او غیر منظم
شیان د ژبې یوه مهم برخه تشکیلوي او د باقاعده شیانو په شېراهمیت لري . نو
ددې له امله هرڅه باید کت مټ په هغه ډول سر ثبت سي چه په ژبه کي موجود
وي او د هېڅ شي له ثبتولو شخړه باید ساتړي پټي سي . خجونه او فشا مونه په

اکثر و ژبو کي دکلمو او جملو و معنی ته تغیر ورکوي. لکه د (خوټه، پرته، کښېنستم) په کلمو کي که پر لومړي سېلابونو باندې خج واقع سي یوه معنی ورکوي، او که د پای پر سېلابونو باندې خج ماسي بله معنی ورکوي. دغه رنگه د (نزه په پوهنځي کي له ده سره گرامر وایر) په جمله کي پر خلو و برخو باندې مورف فشا را وستلای سو. پر هغه برخه چه فشا را ولود جملي معنی خه توپیر پیدا کوي. یعنی که پر (نزه) باندې فشا را ولودا معنی ورکوي چه بېله ما تخذ بل خوک له ده سټ په پوهنځي کي گرامر نه وایي یا ممکن دا معنی ورکړي چه بېله ما تخذ دي بل خوک له ده سټ په پوهنځي کي گرامر نه وایي. که پر (پوهنځي) باندې فشا را ولودا معنی ورکوي چه نزه له ده سټ په پوهنځي کي گرامر وایر او بل خای یې نه ورسټ وایم. که پر (ده) باندې فشا را ولودا معنی ورکوي چه له بل چا سټ نه په پوهنځي کي گرامر نه وایر بلکه یوازې له ده سټ یې وایم. او که پر (گرامر) باندې فشا ماسي بیاد ا مطلب خني اخیستل کیري چه بېله گرامر تخذ کوم بل مضمون له ده سټ په پوهنځي کي نه وایم. نو ځکه د تحقیق په وخت کي محقق بنایي چه د ثبتي خجونه او فشا ونه هم ثبت کړي خو په دې برخه کي هم دیوې ثبتي دلته جو توپیر او ورته والی خرگند سي.

په هغه سیمه کي چه محقق د ثبتي دلته جو تحقیق کوي لومړی باید د نوموړي سیمي یوه جغرافیایي سروې وکړي خو په دې توگه خه عمومي او ابتدايي معلومات دهغو بېلو بېلو سیمو په باره کي لاسته راوړي

چه په هغوی کې د شلبي استعمال توپاړ و نه موجود وي . وروسته تر هغه محقق باید دوه کاره وکړي : یو دا چه د هغو جغرافیایي سیمو یولست ترتیب کړي چه په هغوی کې د ژبني هغه عناصرو چه یوله بله توپاړ ستاړي وروسته په غور ستاړ وکتل سي . بل دا چه د هغو عناصرو لست ترتیب کړي چه په نوموړو سیمو کې باید د هغوی تحقیق وسي . دغه دوهم لست چه دیولر پوښتنو شخړه مرکب دی دیوه پوښتنلیک (questionnaire) شکل غوښت کوي . هغه پوښتنې چه دیوه پوښتنلیک په توگه ترتیب پرې بنایي چه یوله بله ستاړ رابطه ولري . یعنی کله جواب ورکوونکي شخړه لومړی دا پوښتنه وکړو چه تاسي وپلا ما ته شخړه وایاست . دوهم پوښتنه مو باید دا وي چه تاسی مو ته شخړه وایاست او وروسته پسې دخوړه ویاړو . ویاړه او داسي نورې پوښتنې وکړو او هر گړی و موضوع ته بنایي چه تغیر وړانگړو .

نوموړي لستونه چه ترتیب سول بیانو محقق په نوموړو سیمو کې سفر کوي او په هره هغه سیمه کې چه ده د مخه د تحقیق کولو له پاره ټاکلې ده توقف کوي . په هغه حای کې مناسب جواب ورکوونکي (informants) پیدا کوي او د هر جواب ورکوونکي شخړه یو پوښتنلیک تهیه کوي . په جومي ډول په یوه سیمه کې دوه جواب ورکوونکي انتخاب پرې او نوموړي خلک بنایي چه داسي کسان وي چه له کوچنیوالي شخړه په هغه حای کې لوی سوي وي او هغه مواد چه محقق یې په دغه سیمه کې راغونډه وي د نوموړي ټولې سیمې دخلکو د شلبي نمایندگي وکړي . محقق باید د نوموړو موادو د راغونډولو

نېټه وليکي . د جواب ورکونکي په انتخابولو کې د محقق ډېر غور لاندې دی .
 کوم څوک چې پوښتنه ځنې کېږي دهغه نوم د هستوگني ځای ، دهستوگني
 د ځای بدلون ، په نور وژبو کې دده معلومات ، سن او داسې نور معلومات چې
 د ژبې په بدلون کې برخه لري باید وليکل سي . د جواب ورکونکي عمر باید تر
 شپاړسو کالو زيات وي . ځکه چې بېله جزوي استثنائو څخه هغه څوک چې
 عمري تر شپاړسو کالو لږ وي په ژبه کې پوره تجربه او معلومات نلري . په
 عمومي ډول نرته د جواب ورکونکي په حيث تر سېمي تر جيه ورکوله کېږي .
 ځکه چې نرنسب و سېمي ته په ټولنه کې په عمومي ډول له خلکو سره ډېر تماس
 لري . د جواب ورکونکي فکري ذکاوت د ژبې په تحقيق کې ډېر اهميت لري ؛
 او هر څومره چې په ژبه کې ډېر معلومات ولري هغومره کټوره نتيجه ولاس ته
 راتې . د جواب ورکونکي خوله او ځاينونه بايد نواقص ونلري . ځکه چې که
 يې ځاينونه وتلي وي يا يې مثلاً ژبه کوم عيب ولري ، ممکن د ژبې آوازونه
 په صحيح ډول سره ادا نکړای سي . که يو محقق وغواړي چې صحيح مواد
 اوسه ډېر تالاس ته راوړي نو بنا يې چې د جواب ورکونکي ټوله اوضاع او خواص
 مطالعه کړي او دهغه په خوی او بوی ځان پوه کړي . ځکه صحيح او د
 ډاډ وړ جوابونه هغه وخت محقق له جواب ورکونکي څخه اخيستلای سي
 چې دوی يوله بله سبه سره وپېژني او يو د بل په خوی او بوی سره بلد سي .
 محقق بايد په دې عقیده وي چې جواب ورکونکي همېشه صحيح جوابونه
 ورکوي . نو ځکه دی بايد له جواب ورکونکي سره مباحثه ونکړي ، که څه هم

ڪله ڪله جواب ورکوونڪي مڪن غلط جواب ورکري جو محقق بايد
 دليلونه ورسره ونه وايي. ڇڪه تجزيي ثابت ڪري ڏهه ڇهه له جواب ورکوونڪي
 سره دليلونه ويل گهٽ نلري او محقق ڪولاي سي ڇهه داسي مشڪلات
 د خپلي ڊپٽا په نور و محتوياتو کي حل ڪري. محقق بايد جواب —
 ورکوونڪي په مرسته او بنوونه خپل تلفظ صحيح ڪري. ڪومرا واز يا ڪومه
 ڪلمه يا خبره ڇهه محقق دهغه په تلفظ کي اشتباه ولري په جواب ورکوونڪي
 پسي ڏي ڇو واره تڪرار ڪري ڇو صحيح تلفظ ڏي ڏهه ڪري او جواب ورکوونڪي
 هم دهغه د صحت تصديق وڪري. له جواب ورکوونڪي ڇڻه بنايي ڇهه ڏڻي
 په بائي کي علمي پوښتني ونسي مثلاً دا بايد ڇڻي ونه پوښتل سي ڇهه ولي د
 (ما احمد وليد) پرڇا (مه احمد وليد) يا د (زه احمد وينم) پرڇا
 (ما احمد وينم) سو ويلاي. د داسي پوښتنو جوابونه بايد وروسته تر
 هغه ڇهه مواد راغونڊ سول او ڊپٽا ترتيب سوهه له ڊپٽا ڇڻه واخيستل سي.
 د تحقيق په وخت کي ڏي د جواب ورکوونڪي لياقت او ذڪاوت وستايل سي.
 له جواب ورکوونڪي سره ڊپر صميهانه او دوستانه وضعيت ڪول د محقق د —
 برياليتوب سبب گرڇي. په يوه وخت کي بايد ڊپر ڪار ونسي. په عمومي ڊول
 محقق بايد په يوه وخت کي تر (٤٥) دقيقن زياد ڪار ونکري. يعني وروسته
 تر هر و (٤٥) دقيقو بايد تفريح وسي. ڪه محقق په ورڇ کي دري وايه له
 جواب ورکوونڪي سره پنڇه ڇلوسبت دقيقن ڪار وڪري اونور وخت دنومور
 موادو په مطالعه او ڇڻينور سينوا و پيوندونو (affixes) په يادولو سره

تپه کري ممکن يوه سيمه اود پاروړ دپته راغونډه او ترتيب کري . خو
د محقق له پاره لازمه ده چه د تحقيق په وخت کي د ژبني ځيني اساسي
مواد لکه دکلموريسينې ، ځيني لاحقې ، سابقې اودهغې ژبني داسي نومونه
عناصر نه ده کري .

هرکله چه ټول مواد په نوموړي ترتيب سره راغونډه سول
نو وروسته نقشې ترتيب کري چه په هغه کي دهغو عناصر واستعمال په بېلو
بېلو سيمو کي وبنول سي چه دغه په پوښتنليک کي ترتيب سوي دي .
توماس او ايلن دامريکا دشپوهني نامتو پوهان دي
چه دلهجوي اطلس د موادود راغونډولو په برخه کي يې نسبتا نوي طريقې
استعمال کري دي . چارلس ک . توماس (Charles K. Thomas) د ژبني
هغه عناصر چه دي يې دلهجود معرفي کولو له پاره ضروري بولي په جواب
ورکونکي باندي لولي اود تپه ريکاډر په ذريعه يې تپه پوي . په دې
طريقه کي دده گټه داده چه دی ويوه داسي چاته اړتيا نلري چه په فونيتيکس
کي د ژبني پوهي خاوند وي اونه دی ودې ته ضرورت پيدا کوي چه مجادله
وکړي چه څه ډول سيمبولونه او علائې د څه ډول آوازونوله پاره بايد
استعمال سي . که چيري د تپه شخه کار وانه خيستل سي نو د ژبني مواد
د تحقيق په وخت کي په ډېر دقيق ډول سره ثبتول خواري اودا که هغه
څوک کولای سي چه په فونيتيکس کي کافي معلومات او پوهه مهارت
ولري ، خود ژبني دلهجو ټول آوازونه دهغو فونيتيکي علامو او سيمبولونو

سره سم وليکي چه ورته تهاکل سوي دي . دغه رنگه توماس په نوموړې
طريقه سره د ډېر و خلکو د خبر و نمونې په لږ وخت کي ثبتولای سي . برسېره
پر دې د تېپولو په واسطه د ډېر داسي فونولوجيکي خواص څرگند يږي چه حتی
يوه ډېره دقيقه فونوتيکي الفبا اوسيمبولونه يې هم نسي څرگند ولای . د دې
طريقې يوه بله گټه داده چه د عروضي خواصو (suprasegmental characteristics) يا په بل عبارت د ژبني په معنی کي د خجوناو و فشارونو
دا هميت په باره کي هم صحيح معلومات لاس ته راتلای سي .

هیرلډ ب . اېلن (Harold B. Allen) له يوې بلې
طريقې څخه کار اخلي او هغه داده چه لومړی د جواب ورکوونکي څخه خواهش
کوي چه داسي شيان لکه دهفتي ، دورخوياد مياشتونو نمونه و بنسبي
او وروسته بيا ځيني جملې ورکوي چه خالي ځايونه ولري او هغه ډک
کړي . لکه په دې جمله کي : (د دوی ... ډېری شيدې کوي) چه جواب
ورکوونکی په نوموړي خالي ځای کي هغه کلمه راوړي چه د (خو) له پاره يې
استعمالوي . خودا هم ممکنه ده چه جواب ورکوونکی د (خو) دکلمې پر ځای
د (کامېنې) کلمه راوړي . نو د دې دپاره چه د جواب ورکوونکي څخه هغه
کلمه لاس ته راوړي چه د (خو) له پاره يې استعمالوي داسي جملې چه د نوموړي
جملې سره ورته والی ولري خو ځله تکراروي خو چه جواب ورکوونکی و دې
ته مجبور سي چه په خالي ځای کي د (خو) کلمه استعمال کړي . مثلاً داسي
جملې لکه (د دوی ... لنگه سوه اوگيلگی يې راوړ) يا لکه (غويي ديوي او ... د

شيد وله پاره روزل کيږي) اوداسي نور... ټول پوښتنليک په همدې
 ترتيب جواب ورکوونکي لوي او د جملو خالي ځايونه ډکوي او په همدغه وخت کي
 د جواب ورکوونکي جوابونه تپيږي. د ژبي عروضي خواص د ځينو نورو هغو
 مخصوصو موادو څخه لاس ته راوي چې له جواب ورکوونکي څخه يې تپي کيږي

دلته جوي اطلس اصطلاحات

په له جوي اطلس کي د ژبو هني علما ځيني
 اصطلاحات را وړي چې دلته يې بايد په لنډ ډول سره يادونه وسي. په
 دې جملو کي ايسوگلاس (isogloss) يوه ډېره مهمه اصطلاح ده چې ډېره
 استعمالېږي. دلته جوي اطلس په ترتيبولو کي ډېر مهم کار دادی چې د ژبي
 د مختلفو عناصرو استعمال توپير چې په بېلو بېلو سيمو کي موجود وي -
 وښوول سي او دهغوی وپښتونه او سرحدونه وټاکل سي. هغه سرحدي ليکه
 چې د ژبي د يوه عنصر استعمال توپير په مختلفو سيمو کي وښيي ايسوگلاس
 بلل کيږي. ځيني ايسوگلاسونه نسبت و ځينو نورو ايسوگلاسونو ته ډېر
 مهم بلل کيږي. مثلاً کوم ايسوگلاس چې دوې لويي سيمي سره بېلوي نسبت
 و هغو ايسوگلاسونو ته ډېر مهم بلل کيږي چې تر کليو او ورو ورو سيمو

په غیر منظم ډول سټ تیریزې . دژبني کوم عنصر چه په یوه محدوده سیمه
 کي استعمالیږي اودغه سیمه دیوه آیسوگلاس په واسطه احاطه سوې وي وهغې
 سیمې ته مرکزي سیمه (focal area) وايي . دژبني ځیني هغه عناصر چه د
 استعمال توپیر لري ممکن په پراگنده ډول سټ تیت سوې وي نوځکه آیسوگلاسونه
 هم ددغسې عناصر وداستعمال دځایونو د بنوولو په غرض یو په بل سټ ننوتلي
 اوگڼه وډسټ واقع سوې وي . داسې سیمې چه ددغسې آیسوگلاسونه پکښې راځي
 وي کربېلېدایر یا (graded areas) یې بولي . کله کله یونزیات شمېر -
 آیسوگلاسونه په یوه ځای کي سټ واقع سوې وي اوتقریباً پر یوه خوا باندي تللي
 وي . هغه سیمه چه د آیسوگلاسونو ددغسې بندولونو په واسطه سټ بېله سوې وي
 لهجوي سیمه (dialect area) یې بولي اوددغسې آیسوگلاسونه چه د بېلو سیمو
 په منځ کي یې یو پلن سرحد تشکیل کړی وي نسبت ویوه آیسوگلاس یا هغو آیسو -
 گلاسونو ته چه شمېر یې لږ وي دژبني ډېر تغیرونه اوبدلونونه ښیي او ممکن کله
 کله ددغسې سیمې پر لهجه باندي یو بېل نوم کښېښول سي .

لومړی پوښتنه چه د لهجوي جغرافیې پوهان باید و هغه ته
 جواب ورکړي داده چه آیا دغه آیسوگلاسونه یا آیسوگلاس هېښه ځای پرځای ولاړ
 وي او که په حرکت کي وي ، او که حرکت کوي نو پر کومه خوا باندي روان وي؟
 یو آیسوگلاس یا د آیسوگلاسونو یو بندل چه دکوم داسې سده څنگه سټ تېر سوې
 وي چه د خلکو په منځ کي یې رابطه او تگ ماتگ قطع کړی وي په جموي ډول د
 توقف په حالت کي وي . دژبني دکوم عنصر یا عناصر وداستعمال له مرکز څخه له

سري څخه ترسري پوري اوله کلي څخه ترکلي پوري خپريري اوتر هغه وخته پوري په حرکت کي وي خوچه دکوم مانع سره مخاڅ سي او ودريري. دامانع ممکن طبيعي وي لکه کورغري يا کورلوی سيند يا ممکن سياسي وي. که چيري دارول مانع وجود ونلري نوسري بايد اغلباً داسي نتيجه واخلي چه دشلي نوموري عنصر يا عناصر تل په حرکت کي وي او وهرې خواته چه لارولري هلته نفوذکوي.

د ژبني اطلس په نقشوي نه يوازي ليکي استعمالولای سو بلکه مونکولای سوچه مربع گاني، مثلثونه، دايري او داسي نوري نمبني استعمال کرو. د مثال په توگه په پښتو کي د (ښ = S) آواز په ځينو ځايو کي په (ښ = S) په ځينو سيمو کي په (خ = X) او په ځينو منطقوي کي په (خ = X) سره تلفظ کيري. که موږ وغواړو چه د (ښ = S) نوموري درې ډوله سيمي په يوه نقشه کي وښيو، کولای سوچه په هغو ځايو کي چه (ښ = S) وايي د مربع، او په هغو سيمو کي چه (خ = X) وايي د مثلث، او په هغو مناطقو کي چه (خ = X) وايي د دايرو علاخي - کنير. دواو په دې توگه د نوموري آواز بېل بېل تلفظ په مختلفو سيمو کي دنقشې پرمخ وښيو.

کله کله د ژبني کوم عنصر يا عناصر په هماغه يوه ځای کي په بېل بېل ډول سره استعماليري چه وداسي ځايوته انتقالی سيمه (transition area) وايي. لکه دکندهار په علاقه کي چه (کښی) او (کي)

دوارة وايي مگر په ننگرهار او خینونور و سیمو کې (کښي) نه استعمالیږي.
 کله کله د ژبي ځیني عناصر نیوازي په هغو سیمو کې پیدا کېږي
 چه گوښه واقع سوي وي او خلک یې له نوم و سیمو سره د پرتگ او راتگ نلري
 د دغسي سیموله پاره د مارچنل (marginal) یعنی کناري یا گوښه اصطلاح
 را ورله کېږي.

يَادُونَه

ژبه اولیک باید سه بېل سي . ژبه د هغو آوازونو
 مجموعه ده چه تر یو خاص نظم او سیستم لاندې دانسان د صوتي غړو
 په واسطه ادا کېږي . مگر لیک د سیمبولونو داسي یو سیستم دی چه د هغو
 آوازونو د کښلو او ترسیمولو له پاره په کارېږي . د عصري ژبپوهني
 له مخي د دغو رسم سوو سیمبولونو ته ژبه نسو ویلاي . نو که مون
 وغواړو چه دیوې ژبي تحقیق وکړو بنایي چه خبري تر غوم او کتبي لاندې
 ونیسونه لیک ؛ خصوصاً په پښتوا و داسي ژبو کې چه د ټولو واولي آوازونو
 له پاره لیکلي سیمبولونه نسته او د لیک له مخي د نوموړو ژبو د خبرو ټول
 آوازونه نسې تمثیلولای .

د ژبو د ساختمان او جوړښت او د هغو د بېلو بېلو لهجو

د توپير و نوڅېرل او معلومول ځانله اصول او ميتود لري چه دا كار بايد
له دغو اصولو او ميتودو سره سم وسې نه په غير علمي او اټكلي توگه.
دنړۍ ژبي د ساختمان او جوړښت له مخي يوله بله سره
توپير لري. نوځكه د يوې ژبي ساختمان او جوړښت بايد د كومي بلې ژبي
د ساختمان او جوړښت پر اساس تر تحقيق او څېړني لاندې ونه نيول سي،
بلكه هره ژبه بنيادي چه دخپل ساختمان په چوكاټ كې وڅېړله سي.
ددې د پاره چه يوه نوې ژبه په لږ وخت، په اسانه توگه
او په نسبتاً بشپړ ډول زده سي نو د شاگرد د مورنۍ او د هغې ژبي جوړښت
او ساختمان چه شاگرد يې نوې زده كوي هر ورو بايد سره پرتله سي خو
په دې توگه د نوموړو ژبو توپيرونه څرگند سي. وروسته شاگرد بايد د هغو
توپيرونو په زده كړه كې ډېر زيار وباسي چه دده ژبه يې له هغې ژبي سره
لري چه دې يې زده كول غواړي.

پای

ليک، نصير جليسون

د دې رسالې په ليکلو کې ما دا لاندي کتابونه کتلي دي :

1. Allen Harold B. 1958, Applied English Linguistics, New York.
2. Bloomfield, Leonard 1933, Language, New York.
3. Gleason Henry A. Jr., 1955, An introduction to descriptive Linguistics, New York.
4. Hall, Robert A., Jr. 1960, Linguistics and your language, N.Y.
5. Herbert Penzl 1961, A Reader of Pashto, The Univ. of Michigan.
6. Hockett Charles E. 1959, A course in modern linguistics N.Y.
7. Kenneth L. Pike 1947, Phonemics, The Univ. of Michigan.
8. Nida, Eugene 1949, Morphology, The Univ. of Michigan.

کتابخانه کلاسیک
دیوبند مطبعه

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**